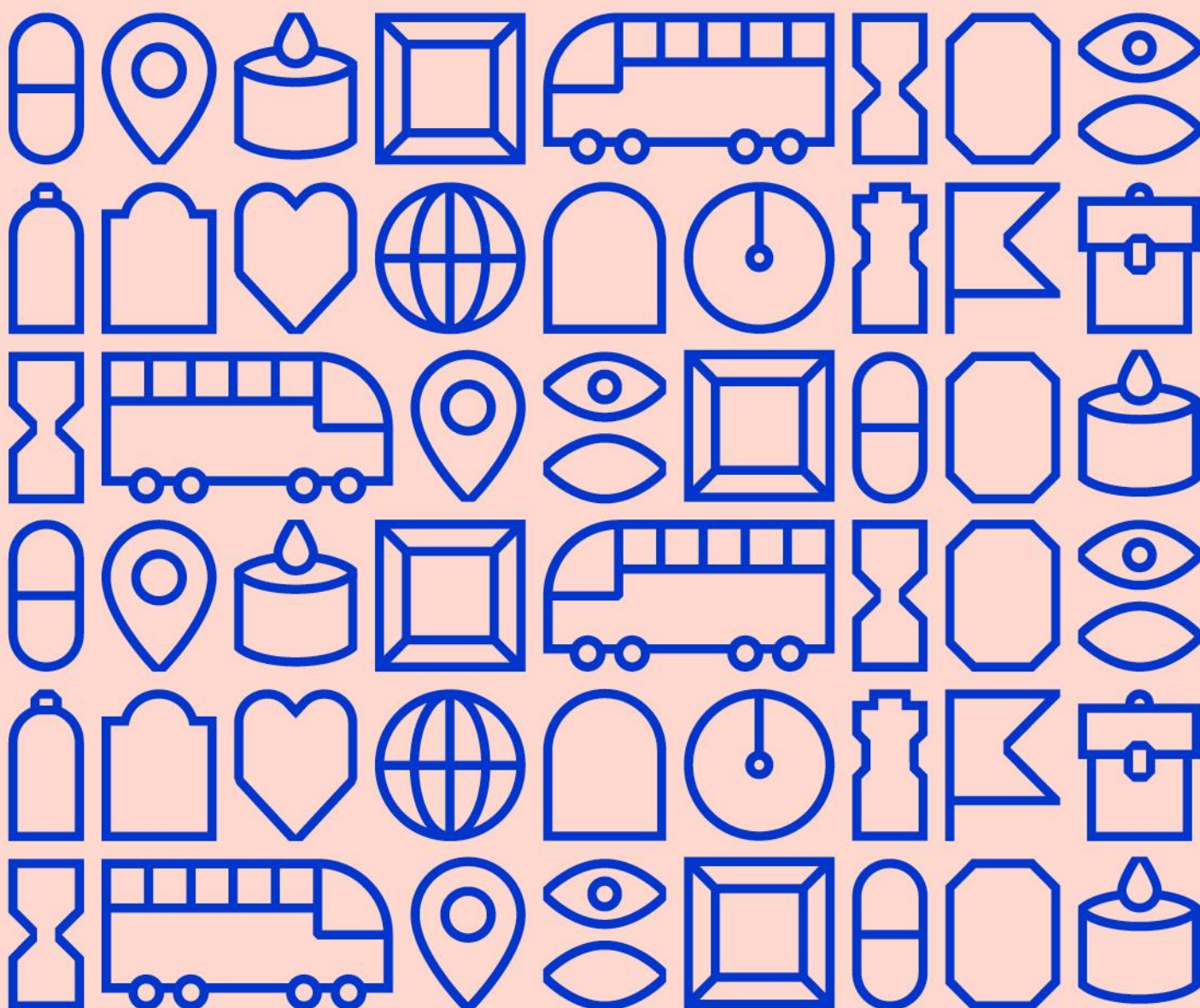

SZÉKESFEHÉRVÁR, ROMKERT

11–15. SZÁZAD

Nemzeti Emlékezetpedagógiai
Program

Székesfehérvár, Romkert

11–15. század

„Jöjj el, lásd meg, éld át!”

BUDAPEST, 2024

Tartalom

1. Bevezető.....	3
2. Előkészítő óravázlat.....	4
3. Helyszíni feladatok	14
a. Nyomkeresés	14
b. Képes krónika	16
c. Helyszíni kvíz / Tudáspróba	17
d. Drámapedagógia.....	20
4. Tanórai utófeldolgozás.....	22
5. Forrásjegyzék.....	23
6. Melléklet.....	26
Helyszíni feladatok	27
Nyomkeresés	27
Képes krónika	30
Helyszíni kvíz / Tudáspróba	34
Drámapedagógia	37
A Középkori Romkert és Székesfehérvár belvárosa	47

1. Bevezető

A Nemzeti Emlékezetpedagógiai Program (NEP) azért jött létre, hogy lehetőséget nyújtson a köznevelésben tanuló diákok számára Magyarország nemzeti és történelmi emlékhelyeinek megismerésére. Az egyes emlékhelyekre kidolgozott programok során a részt vevő osztályok előbb tanórai keretek között felkészülnek az adott emlékhely történetéből, majd egynapos látogatást tesznek az emlékhelyre. A látogatás során – a program részeként kidolgozott – helyben elvégezhető feladatok megoldásával (pl. nyomkeresés, képes krónika stb.), élményt adó módon ismerik meg az adott emlékhely jelentőségét. A kirándulás után ismét tanórai keretek között tudják bemutatni elkészített projektfeladataikat, illetve az emlékhely témájában készített, érettségi típusú feladatok megoldásával megszerzett tudásuk is ellenőrizhető. Az egyes emlékhelyekhez készített programcsomagok jól illeszkednek az iskolai tantervi követelményekhez, így kiválóan alkalmasak a törzsanyag kiegészítésére, elmélyítésére, mélységelvű témafeldolgozásra.

A Középkori Romkertben és Székesfehérvár belvárosában található főbb történelmi emlékek nagyobb részben a középkori magyar és egyetemes történelemhez, kisebb részben a kora újkori magyar és egyetemes történelemhez, néhány vonatkozásban pedig a 19-20. századi magyar történelemhez köthetők. Ez utóbbi két korszak műemlékeinek értelmezéséhez ugyanakkor az általános iskolában tanult ismeretek is elegendő alapokat nyújtanak (a két előkészítő tanórával együtt). Ennek megfelelően a kirándulás leginkább **a gimnáziumi 9. évfolyam számára**, a tanév utolsó hónapjaira ajánlható, hiszen a helyszínen látható műemlékek nagyobb része az ekkor sorra kerülő kerettantervi témákhoz köthető, a kilencedikes kerettanterven kívül eső tartalmi elemek pedig az általános iskolai tudás birtokában is érthetők. Ezenkívül ajánlható a program **a gimnáziumi 10-12. évfolyam számára** is, hiszen itt sem árt a korábban tanultak elmélyítése az érettségien elvárt témákkal kapcsolatban. Sőt, pl. a török uralom időszaka vagy a barokk stílus a 10. évfolyam kerettantervének törzsanyagához tartozik, tehát a kirándulás ezekhez kapcsolódva is megszervezhető.

A Középkori Romkert november 1. és március 31. között nem látogatható, így a kirándulást a tanév többi részére ütemezve kell megszervezni. A helyszíni látogatáshoz ez idő alatt a Nemzeti Örökség Intézete egy múzeumpedagógiai foglalkozást is finanszíroz, amelyet a Szent István Király Múzeum munkatársai a **Solium Regni – Az ország trónusa** kiállításához kapcsolódva szerveznek meg. A kiállítás a Koronázó Bazilika területén feltárt kőfaragványokat és egyéb érdekes régészeti emlékeket mutatja be, videós és interaktív ismertető anyagok felhasználásával. Jelen segédanyag nem ehhez a kiállításhoz, hanem a Középkori Romkert, valamint a székesfehérvári belváros főbb nevezetességeihez kapcsolódik.

2. Előkészítő óravázlat

Nemzeti emlékhely neve: Középkori Romkert (Székesfehérvár)

Ajánlott korosztály: 9. évfolyam (6 évfolyamos középiskola esetén 8. évfolyam)

Történelmi korszak: elsősorban középkor, kisebb részben kora újkor, néhány vonatkozásban 19-20. század

Ajánlott időtartam: előkészítés: 2 tanóra; feladatok a helyszínen: 3–5 óra (ebben nincs benne a múzeumpedagógiai foglalkozás); lezárás: 1 tanóra

Munkamódszer és segédanyag: tanári előadás ppt-prezentációval, videókkal és játékkötlettel; tanári ismétlő kérdések; helyszíni csoportos és egyéni feladatok; egyéni ellenőrző feladatok

Előkészítő órák

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>Székesfehérvár története</p> <ul style="list-style-type: none"> • Székesfehérvár egyike a legrégebbi magyar városoknak. Alapítása valószínűleg Géza fejedelemhez köthető, aki a mocsarak által védett dombháton alakította ki fejedelmi szálláshelyét. A város megnevezése egészen a 17-18. századig Fehérvár volt, csak ezután terjedt el a Székesfehérvár névalak. • Szent István korában már viszonylag népes és kiterjedt település volt, amelyet földből és palánkból épült falak vettek körül. Talán már ekkor (de legkésőbb Orseolo Péter idején) kezdetét vette a kőfalak felépítése is. István kezdte el a prépostság és benne a bazilika építését, valamint létrehozta a város európai színvonalon oktató káptalani iskoláját. • A város fejlődését nagyban segítette, hogy a középkori királyaink egyik politikai központjává, koronázó- és temetkezőhelyévé vált. Itt haladtak át a Szentföldre vezető zarándokútvonalak és fontos kereskedelmi útvonalak. • Székesfehérvár valószínűleg III. István királytól (1162–1172) nyerte el kiváltságait (pl. szabad előjáróválasztás, polgárai számára vámmentesség az egész ország	<p><i>Brainstorming:</i> Mi minden jut eszetekbe Székesfehérvárról? (Történelemórán tanult vagy egyéb információk egyaránt felmerülhetnek.)</p>	<p>1. dia: címdia</p> <p>2. dia: Székesfehérvár helye a 11. századi Magyarország térképén</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>területén). Ezzel a település jogi értelemben véve is az egyik legelső magyar várossá vált. A fehérvári jog mintaként szolgált számos más középkori magyar város számára.</p> <ul style="list-style-type: none"> • A 12. század közepére tehető a latin és vallon telepesek (hospesek) nagyobb arányú betelepülése is, akik a nyugati ipari-kereskedelmi kultúra hazai terjesztésében is jelentős szerepet játszottak. • A város adott otthont a királyi törvénynapok és a középkori országgyűlések jelentős részének. A székesfehérvári törvénynapokon adta ki II. András az Aranybullát 1222-ben. • Székesfehérvár védelmi képességeit jól jelzi, hogy várát Batu kán hadainak sem sikerült elfoglalniuk a tatárjárás (1241-42) idején. • A törökök 1543-ban foglalták el Székesfehérvárt, és 145 évig, 1688-ig tartották uralmuk alatt. Ez az egykor virágzó város hanyatlásának korszaka volt. • Székesfehérvár a török kiűzése után sem nyerte vissza korábbi, országos jelentőségét, bár szabad királyi városi rangját visszakarta (1703). • Az újjáépítés lassan haladt. A belváros a mai barokk, rokokó és copf arculatát az 1740 és 1840 közötti építkezések során nyerte el. • A 19. században lebontották a régi várfalak zömét, lecsapolták a környező mocsarakat, és ezzel lehetővé vált a város terjeszkedése, nagyobb mértékű növekedése. • A II. világháborúban többször is gazdát cserélt Székesfehérvár jelentős emberi és anyagi veszteségeket szenvedett. • A háborút követően a város gyorsan fejlődött. Gyorsan haladt az újjáépítés, új	<p>Melyik, a nemesi jogokat elsőként rögzítő dokumentum kiadásának helyszíne volt Székesfehérvár?</p> <p>A három részre szakadt Magyarország melyik országrészéhez tartozott Székesfehérvár?</p> <p><i>Interaktív játékötlet:</i> A kérdve kifejtő, frontális blokkok megtörésére, a diákok nagyobb mértékű bevonására, az elmondottak jobb rögzítésére akár minden tematikus blokk végén játszható az alábbi játék: Osszuk fel a diákokat párokra (ha páratlanul vannak, lehet egy három fős csoport is). A párosok tagjai egymás ellen fognak versenyezni. Tegyenek maguk közé a padra egy ütészálló kisebb tárgyat (pl. radír, golyóstoll). Ezután a tanár igaz vagy hamis állításokat</p>	<p>3. dia: Aranybulla</p> <p>4. dia: a város a három részre szakadt Magyarország térképén</p> <p>5. dia: a Kossuth utca barokk és copf házai</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>iparágak költöztek be (pl. Ikarus – buszgyártás; Videoton – rádió- és televíziógyártás). Mára Székesfehérvár százezres nagyvárossá vált.</p>	<p>olvas fel az imént elhangzottakkal kapcsolatban. Ha igaz az állítás, a diáknak magához kell ragadnia a pad közepére tett tárgyat – gyorsabban, mint a padtársa próbálná. Ha az állítás hamis, nem szabad megérinteni az adott tárgyat. Aki igaz állításnál megszerzi a tárgyat, egy pontot kap, aki hamis állításnál hozzáér, egy pontot veszít. (Ha hamis állításnál senki sem ér hozzá, akkor nem kapnak, de nem is vesztenek pontot.) Mindenki a saját pontjait számolja, az nyer a pároson belül, akinek az utolsó állítás után több pontja van.</p> <p>Példák állításokra:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Székesfehérvárt Géza fejedelem tette uralkodói központtá. (igaz) 2. A középkori magyar királyok koronázóvárosa Esztergom volt. (hamis) 3. Székesfehérváron adta ki II. András az Aranybullát. (igaz) 4. Székesfehérvár soha nem került török uralom alá, a kora újkorban is a Királyi Magyarországhoz tartozott. (hamis) 5. A belváros ma is látható épületei reneszánsz stílusban épültek. (hamis) 6. A II. világháború harcai szerencsésen elkerülték a várost. (hamis)	

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>A Középkori Romkert – a Koronázó Bazilika építéstörténete és pusztulása</p> <ul style="list-style-type: none"> • A 11. században, a Szentföldre vezető zarándokút mentén felépülő templom 38 magyar király koronázásának és 15 uralkodó temetkezésének a színhelye volt. Előbbiek közé tartozik az összes, 1038 és 1527 között koronázott magyar király, sőt, a történészek egy része szerint maga Szent István is. Utóbbiak közé tartozik a kerettantervben szereplő uralkodók közül Szent István, Könyves Kálmán, III. Béla, I. Károly, I. (Nagy) Lajos, Hunyadi Mátyás, II. Lajos és Szapolyai János. • Ezenkívül otthont adott országgyűléseknek, országnagyok tanácskozásainak, királyi esküvőknek és királynék koronázásának is. • A középkorban itt őrizték a koronaékszereket is. • A háromhajós bazilika építése feltehetőleg 1018 után, Szent István uralkodása alatt kezdődött, de a király halálakor még nem fejeződött be. • Ennek ellenére itt temették el Imre herceget és István királyt is. • A székesfehérvári prépostság jelentősége Szent László korában tovább növekedett, hiszen itt került sor István és Imre szentté avatására, így a templom az ország egyik legfontosabb zarándokhelyévé vált. • A 12. században a bazilikát román stílusban kibővítették, és megépült a káptalani kerengő is. • Károly helyreállította az 1327-es tűzvész során megrongálódott templomot, majd a munkálatokat valószínűleg Nagy Lajos folytatta. A templomot gótikus stílusban építtette át, és új oldalkápolnával is bővült az építmény, Szent Katalin tiszteletére.	<p>Soroljunk fel példákat, hogy mely uralkodókat koronázták meg a székesfehérvári Koronázó Bazilikában!</p> <p>Határozzuk meg, hogy melyik évben temettek el utoljára magyar királyt a Koronázó Bazilikában! (1540-ben)</p> <p>Soroljuk fel a koronaékszereket!</p> <p><i>A bazilika építéstörténetének szemléltetésére kiválóan alkalmas Sümegi Gyula animációja a YouTube-on, amely a 8. dián van belinkelve. Érdeemes ennek lejátszása során elmondani a főbb információkat. Időnként meg-megállítva a videót meg lehet kérdezni a diákokat, hogy melyik középkori építészeti stílust ismerik fel az adott képkocka alapján.</i></p> <p>Milyen politikai okokból tarthatta fontosnak László király István és Imre szentté avatását?</p> <p>Melyek a román stílus főbb jellemzői?</p>	<p>6. dia: légi felvétellel a bazilika romjairól</p> <p>7. dia: Szent István sírhelye</p> <p>8. dia: a képre kattintva betöltődik a YouTube videó; az Esc gomb megnyomásával lehet belőle kilépni és visszatérni a diasorhoz</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<ul style="list-style-type: none"> • A 14–15. században további új kápolnák is épültek, és megkezdődtek a főúri temetkezések is. Itt helyezték végső nyugalomra például Ozorai Pipót, aki a 15. század elején újjáépíttette a templom egyik tornyát. • Hunyadi Mátyás idején újabb jelentős átépítések történtek. Többek között ekkor kezdődött el egy szentélykörüljárás, kápolnakoszorús, késő gótikus csarnokszentély építése. Az épület hossza így 30 méterrel nőtt meg. • A mohácsi vész után a székesfehérvári prépostság hanyatlásnak indult. 1543-ban a törökök elfoglalták a várost, és kirabolták a templom királysírgait. • 1565-ben a törökök elvették a templomot a lakosságtól, és lőpor-, illetve fegyverraktárként használták. • 1568-ban a szultán rendeletben engedélyezte a bazilika köveinek felhasználását a várfalak javítására. • A tizenöt éves háború során, 1601-ben Székesfehérvárt elfoglalták a keresztény (német–magyar) seregek, de ezután néhány nappal robbanás döntötte le a bazilika egyik tornyát és néhány más épületrészt. Feltehetően a törökök által hátrahagyott aknák és lőporkészletek robbantak fel. A várat a török a következő évben visszafoglalta. • A 17. század végére a kápolnák tetőzetét a sokszori tűzvész, falait az ostromok, robbantások rongálták meg. A templom utolsó maradványainak elbontására a 18. század végén, a Püspöki Palota építésekor került sor (ehhez a romok köveit is felhasználták). • 1848-ban kútásás közben kerültek elő Árpád-kori királyi temetkezés maradványai az egykori bazilika területén. A feltárás Érdy János régész irányításával fejeződött	<p>Melyek a gótikus stílus főbb jellemzői?</p> <p>Milyen katonai célokra lehetett felhasználni a bazilikát a török időkben?</p> <p>Számoljuk ki: Körülbelül hány évvel a feltárás időpontja előtt kerülhettek a földre a</p>	<p>9. dia: III. Béla és Antiochiai Anna sírhelye</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>be. A legvalószínűbb elképzelés szerint III. Béla (†1196) és Antiochiai Anna (†1184) sírhelyét találták meg. Ez a középkori Magyar Királyság időszakából származó egyetlen olyan sírhely, amely bizonyítottan uralkodópárhoz köthető, és amelyet eredeti formájában tárhatott fel régész.</p> <ul style="list-style-type: none"> • A koronázótemplom jelenleg látható maradványainak feltárására a 19. század második felétől, több szakaszban került sor. • A Romkert a Szent István-mauzóleummal és a kőtárral együtt 1938-ban, az államalapító király halálának 900 éves évfordulójára készült el. • A bazilika területén talált csontleleteket – köztük feltehetőleg királyokét is – egy közös osszáriumba tették. Legtöbbjük sajnos ma már nem azonosítható.	<p>megtalált emberi maradványok? (652)</p> <p>Miért éppen 1938-ban alakították ki a Romkertet és a Szent István-mauzóleumot? (Milyen évforduló volt akkor?)</p>	<p>10. dia: a nyugati építmény feltárt fala</p> <p>11. dia: a Középkori Romkert</p> <p>12. dia: osszárium</p>
<p>Szent István kőszarkofágja, Szent István-mauzóleum</p> <ul style="list-style-type: none"> • A kőszarkofág eredetileg egy 4. századi római sírláda lehetett, ezt faragták át a 11. században. • Feltehetőleg István szentté avatása időszakában készülhetett, hogy a király földi maradványainak ereklyetartójaként szolgáljon. • Hosszoldalain változatos növényi díszítőmotívumok láthatók, kerubokkal és rozettákkal. • A rövidebb oldalt egy angyal alakja díszíti, amint a halott pólyásként ábrázolt lelkét a mennybe viszi. • A sírláda az 1800-as évek elején kerülhetett elő. • Ma az 1938-ban elkészült Szent István-mauzóleumban látható. Ennek falait Abanovák Vilmos (1894–1941) festőművész alkotásai díszítik.	<p>Hogyan juthattak egy római sírláda birtokába a 11. században a magyarok? (Székesfehérvár területe Pannonia provincia része volt, így ekkor is kerülhettek elő római kori maradványok.)</p> <p>Hogyan támasztja alá az ereklyeszarkofág díszítése István szentségét?</p>	<p>13. dia: Szent István kőszarkofágja</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<ul style="list-style-type: none"> A festmények megörökítik Szilveszter pápa álmát, István koronázását, a magyar népet megkeresztelő Szent Gellért alakját, a Szent Jobb kiemelését (Szent László idején), illetve hazahozatalát (Mária Terézia idején). A déli oldalfalon a magyar királyok és kormányzók serege látható, amint esküt tesznek a Szent Koronára.	Mely magyar királyokat vagy kormányzókat ismeretek fel a déli oldalfalon látható festmény kinagyított részletein? (Legalsó sor balról az első: Mátyás, mellette egy Anjou uralkodó. Mátyás felett Hunyadi János. A kormányzók sorában a harmadik Kossuth, a negyedik Horthy.)	14. dia: István koronázása 15. dia: a Szent Jobb kiemelése 16-17. dia: királyok és kormányzók a Szent Koronával, a 17. dián a festmény kinagyított részlete
<p>Az Országalma vörösmárvány díszkút</p> <ul style="list-style-type: none"> Ohmann Béla alkotása 1943-ból, amely a koronázóváros történelmi múltját szimbolizálja (erre utal az országalma, mint koronázási jelvény, valamint a korona is az emlékmű keresztje alatt). Az emlékmű másik neve: Fehérvári jog. Ez a székesfehérvári városi jog kitüntetett középkori szerepére is utal. Az Országalma körül álló oroszlánok az ország címerét, a város címerét, valamint II. András király címerét tartják. Alattuk az évszámok: 1001 (István koronázása), 1688 (a város felszabadulása a török uralom alól), 1938 (Szent István halálának 900. évfordulója). A körbefutó felirat egy 1237-ben kelt oklevélből való: „LIBERTATES CIVITATI ALBENSIS A. S. REGE STEPHANO CONCESSAE”, azaz <i>Fehérvár szabadságjogait Szent István adományozta.</i> (A régi hagyomány a város első kiváltságlevelét Szent Istvánhoz köti, a történészek szerint ugyanakkor valószínűbb, hogy Székesfehérvár először III. Istvántól nyert el városi előjogokat.)	Miért kerülhetett sor ennek az emlékműnek a felállítására? (Hogyan kapcsolódik a városhoz az országalma?) Miért éppen II. András címere került be az emlékműbe, egyedüliként a magyar királyok közül? Milyen eseményekre utalnak az emlékművön szereplő évszámok?	18. dia: Országalma díszkút

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>A Szent István-emlékjel</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2015-ben átadott, mészkőből készült emlékmű a Városház tér kőburkolatába mélyesztve, amelyen Szent István király aláírását láthatjuk. • A latin felirat: „Signum dom Stephani inciti regis”. Jelentése: István úr, a kiváló király jele. • Az emlékmű célja, hogy minden belvárosi járókelőt emlékeztessen rá: Szent István városában vannak.		19. dia: Szent István-emlékjel
<p>Wathay Ferenc szobra</p> <ul style="list-style-type: none"> • A várfal maradványánál látható ülőszobor a kalandos életű Wathay Ferenc (1568–1609 után) székesfehérvári alkapitánynak állít emléket. • A dunántúli kismemes, végvári vitéz Székesfehérvár 1602-es elestekor került török fogságba. • Isztambulba szállították. Útközben többször megszökött, egyszer majdnem el is érte Erdély határát, de végül mindig újra elfogták. • Mivel magas váltságdíjat reméltek érte, fő rabként tartották fogva a „Fekete toronyban” (Isztambul). • Családjának és jóakaróinak csak 1607-ben sikerült nagy összeggel kiváltani. • Ezután Győrben szolgált, majd utolsó információk róla, hogy 1609-ben Csesznek várkapitányaként szolgált. • Verseinek saját kézzel írt és festett gyűjteménye a Wathay-kódex. A kézirat összeállítását még a fogságban kezdte, de valószínűleg a szabadulása után fejezte be. A Wathay-kódexet rendkívül értékes irodalmi és történelmi emlékként tartjuk ma számon, amely jól szemlélteti a korabeli végvári vitézek életét.		20. dia: Wathay Ferenc szobra

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>A városháza</p> <ul style="list-style-type: none"> • A két épületből álló épülettömb jobb oldali szárnyát már a 17. század végén városházaként használták. • Ma is látható barokk külsejét a 18. század elején nyerte el. • Kapuzatát korinthuszi oszlopok, Iustitia (igazságosság) és Prudentia (okosság) allegorikus szobrai, illetve egy hullámos ívű kőerkély díszíti. • 1935–38 között alakult ki a több épületből álló tömb. Ekkor kapcsolták függőfolyóval a városháza épületéhez a copf stílusú Zichy-palota kibővített tömbjét.	<p>Milyen stílusban épült a városháza?</p> <p>Milyen barokk stílusjegyek olvashatók le az épületről? (Hullámos formák, csigavonalak a homlokzaton.)</p> <p>Miért épp ezt a két antik istenséget ábrázolják a szobrok? (A városi önkormányzat, bíráskodás ideáljait jelentik meg)</p>	<p>21. dia: a városháza kapuzata</p>
<p>A Szent István-székesegyház</p> <ul style="list-style-type: none"> • A székesegyház dombja a város történelmi magva. • Itt állhatott Géza fejedelem sírkápolnája, majd a város középkori gótikus temploma, amelyet a törökök dzsáminak használtak. • Az épületet a 18. század közepén renoválták és átépítették, ekkor nyerte el mai barokk formáját. • Ennek néhány jellegzetes stílusjegye a képen is látható (pl. hagymasisakos tornyok, a homlokzaton helyenként az íves-hullámos vonalvezetés, a puttók a főbejárat felett). • Belső terében még több barokk stílusjegy megfigyelhető (monumentalitás, gazdag díszítettség, aranyozott formák stb.). • 1777-ben Mária Terézia a szinte irányíthatatlan méretű veszprémi püspökség feldarabolása mellett döntött. Így jött létre annak keleti részéből – a pápa egyetértésével – a székesfehérvári püspökség. Ekkor emelkedett a templom székesegyházi rangra. • Az 1936-37-es restauráláskor kerültek napvilágra a főhomlokzaton a tornyok	<p>A város első keresztény templomát az az uralkodó építette, aki fejedelmi szálláshellyé tette Székesfehérvárt. Ki volt ő?</p> <p>Milyen stílusú az épület? Milyen barokk stílusjegyeket figyelhetünk meg az épületen (külsejét és belső terét tekintve)?</p> <p>Alapított-e István püspökséget Székesfehérváron? Mikor uralkodott Mária Terézia?</p>	<p>22. dia: A Szent István-székesegyház</p> <p>23. dia: A székesegyház belső tere</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
közepén látható középkori eredetű gótikus ablakok.	Milyen emléke látható a főhomlokzaton az épület eredeti, gótikus stílusának?	24. dia: főhomlokzat
A Püspöki Palota <ul style="list-style-type: none"> • 1788-ban kezdődött el az új székesfehérvári egyházmegye központjának, a Püspöki Palotának az építése, amely végül 1801-ben fejeződött be. • Ehhez felhasználták a Koronázó Bazilika romjait is. • A palota copf (klasszicizáló késő barokk) stílusú. Ez a stílusirányzat a letisztultabb, áttekinthetőbb formákat kedveli (ellentétben az érett barokkal). • Az épület megjelenését a timpanonnal koronázott háromtengelyes középrizalit uralja. • A timpanonban Milassin Józsefnek, az egyházmegye második püspökének a barokk címere látható.	<i>Az épületet a 26. diára belinkelt két perces videóval lehet szemléletesen bemutatni.</i> Milyen jellegzetes stílusjegyek figyelhetők meg a videóban?	25. dia: a Püspöki Palota 26. dia: a képre kattintva betöltődik a YouTube-videó

Az (utolsó) előkészítő óra végén fel kell vázolni a helyszíni feladatokat a diákok számára, és megtenni a szükséges előkészületeket (27. dia). A feladatok összefoglaló ismertetése a következő oldalon olvasható.

Mellékletként látható az a dokumentum – A Középkori Romkert és Székesfehérvár belvárosa –, mely a diákok számára is áttekinthető formában tartalmazza a témához kapcsolódó alapvető információkat.

3. Helyszíni feladatok

Nyomkeresés

- A csoportok a Romkertben és a belvárosban egy térkép segítségével megkeresik az emlékműveket, épületeket, és párosítják őket a táblázatban szereplő meghatározásokkal.

Képes krónika (kisfilmkészítés)

- A csoportok a telefonjukkal filmfelvételeket készítenek a kiemelt helyszínekről és magukról.
- Otthon ezt megvágják, zenét vágnak alá, feliratokat készítenek.
- A záró órán a kisfilmeket bemutatják.

A) változat: Minden csoport végigjárja az öt kiemelt helyszínt (Koronázó Bazilika romjai, Szent István-mauzóleum, Országalma díszkút, Wathay Ferenc ülőszobra, Szent István-székesegyház), és kisfilmjében mindegyiket bemutatja.

B) változat: Minden csoport csak egy helyszínt kap, és azt mutatja be részletesen.

C) változat: Ha a diákok nem tudnak kisfilmet készíteni, fotóznak, és abból prospektust állítanak össze.

- A csoportok a megadott helyszínekből előre készülnek, hogy tudják, mit kell lefilmezni és milyen szöveget mondjanak. Szükség esetén megosztható velük az előkészítő óra tananyagvázlata.

Tudáspróba

- A diákok egyénileg vagy csoportban kitöltenek egy feleletválasztós tesztet a tér nevezetességeiről.

Drámajáték

- A csoportok a helyszínen előadnak egy oda köthető történelmi jelenetet.
- Az öt téma kiosztása (lehet véletlenszerűen kihúzatni, hogy a csapatok ne tudják meg egymásét): István szentté avatása; Hunyadi Mátyás temetése; II. Ulászló koronázása; II. Ulászló és Candale-i Anna esküvője, illetve a királyné megkoronázása; az Árpád-kori királysír 1848-as feltárása.
- A csoportok otthon készülhetnek a jelenetre szöveggel, szereposztással, kellékekkel.

Mémkészítés (fakultatív)

A diákok egyénileg vagy csoportban mémet készíthetnek a székesfehérvári Koronázó Bazilikához kapcsolódóan. Be lehet mutatni nekik a példát (28. dia)

a. Nyomkeresés

A diákok öt csoportban megkeresik a térképen bejelölt 13 helyszínt a Középkori Romkertben és a belvárosban. Egy táblázatban párosítják őket a megfelelő leírásokkal, ahol pedig hiányzik a táblázatból, oda beírják az adott épület / műemlék nevét is.

Előkészület: csak az öt csoportot érdemes előre beosztani, amelyek azután a többi feladatot is együtt végzik el. Természetesen lehet kevesebb csoportot is létrehozni, ebben az esetben nem minden feladatot fogunk kiosztani. Ha több, mint öt csoportot alkotunk, akkor többen azonos feladatot fognak végezni. A csoportok ideális létszáma 3–6 fő.

Segédanyag: térkép és kitöltendő táblázat (a tanár számára megoldások is).

A helyszínen: a csoportok önállóan mozognak és dolgoznak, egy–másfél órát érdemes rászánni.

Ellenőrzés: a megoldások segítségével helyben és szóban a legérdekesebb, de időhiány esetén a táblázatokat beszedve írásban is lehet.

A tanulói feladatlapot és a térképet ld. a Mellékletben.

Nyomkeresés – Megoldások

Leírás	Épület vagy műemlék neve	Sorszáma a térképen
A Koronázó Bazilika területén feltárt csontmaradványokat őrző sírkamra. Feltehetőleg királyok csontjai is kerültek bele.	osszarium / ossarium	6.
Ez a szobor Székesfehérvár egyik alkapitányát ábrázolja, aki éveket raboskodott török fogságban, amíg végül fogolycsere útján szabadulhatott. A börtönben írt verseinek saját kézzel illusztrált gyűjteménye értékes irodalmi és történelmi emlék. A szobor mögött a középkori várfal egyik maradványa látható.	Wathay Ferenc szobra	1.
Szent István felnőttkort megért fiának valószínűsíthető sírhelye.	Szent Imre herceg sírhelye	8.
A Középkori Romkert téglakerítésének fülkéiben néhány itt megkoronázott és/vagy eltemetett híresebb magyar király bronztablája látható.	Középkori Romkert – királyok bronztablái	3.
A középkori eredetű, azóta többször átépített templom jelenleg a székesfehérvári római katolikus egyházmegye főtemploma. Mai barokk formáját a 18. században nyerte el.	Szent István-székesegyház / székesfehérvári bazilika	13.
Eredetileg egy 4. századi római sírláda lehetett, amelyet a 11. században átfaragtak. Erre a régészet mai álláspontja szerint azért volt szükség, hogy államalapító királyunk földi maradványaihoz a szentté avatás után ereklyetartóként szolgáljon. Körben a falakat Aba-Novák Vilmos festményei díszítik.	Szent István kőszarkofágja (Szent István mauzóleumában)	5.
Mézőkőből készült emlékmű, amelyen Szent István király aláírását láthatjuk.	Szent István-emlékjel	2.
Ebben a föld alatt kialakított helyiségben látható a legnagyobb kiterjedésben a Koronázó Bazilika eredeti középkori falazata.	A bazilika nyugati építményének feltárt északi oldala	7.
A városi önkormányzatnak a 17-18. században épült, barokk stílusú főépülete.	városháza	12.

Leírás	Épület vagy műemlék neve	Sorszáma a térképen
A székesfehérvári római katolikus egyházmegye hagyományos reprezentációs központja. A palota 1788 és 1801 között épült copf (klasszicizáló késő barokk) stílusban, a Koronázó Bazilika romjainak felhasználásával.	Püspöki Palota	10.
Az itt látható makett a Koronázó Bazilika III. Béla kori állapotát mutatja. Meg is lehet tapintani.	a Koronázó Bazilika makettje	4.
Az egyik magyar koronázási jelvényt megjelenítő köztéri emlékmű.	Országalma (díszkút)	11.
A középkori Magyar Királyság időszakából származó egyetlen olyan sírhely, amely bizonyítottan uralkodópárhoz köthető, és amelyet eredeti formájában tárhatott fel régész.	III. Béla és Châtillon (Antiochiai) Anna sírhelye	9.

b. Képes krónika

A diákok – csoportokba rendeződve – a telefonjuk segítségével filmfelvételeket készítenek, melyekből később, otthon pár perces kisfilmet vágnak össze. Ha ez valamiért nem lehetséges, akkor fotókat készítenek, és azokból otthon prospektust állítanak össze.

Előkészület: Az osztály adottságait, érdeklődését figyelembe véve el kell dönteni, hogy az A) vagy a B) változatot választjuk. Az A) változat az egyszerűbb: minden csoportnak ugyanazt az öt megadott helyszínt kell végigjárnia, majd a kisfilmben bemutatnia. A B) változatban mindegyik csoport csak az egyik helyszínnél dolgozik, és azt mutatja be mélyebben. Ebben az esetben el kell dönteni, hogy melyik csoport melyik helyszínt kapja. Ha a kisfilmkészítés nem lehetséges, akkor a C) változat, a prospektuskészítés is választható.

A feladatot a diákoknak már az előkészítő órán osszuk ki, hogy előre készülhessenek a helyszínekből vagy helyszínből, hiszen tudniuk kell, hogy pontosan mit filmezzenek le, és milyen szöveget mondjanak fel.

Segédanyag: feladatlap az A), a B) és a C) változathoz (a B) változatán mind az öt csoport feladata szerepel). Szükség esetén az előkészítő tanóra törzsanyagának vázlata is megosztható a diákokkal, akár digitálisan is.

A helyszínen: A csoportok önállóan mozognak. A nyomkereső feladat ellenőrzése, megbeszélése után indítsuk ezt a feladatot, hogy minden csoport odataláljon a helyszínekhez. Az A) és a C) változat esetén érdemes az öt csoportot az öt helyszínhez külön-külön elindítani, és megbeszélni velük, hogy milyen irányba mozognak tovább, hogy ne zavarják egymás munkáját. A feladat legalább egy–másfél órát vesz igénybe.

Ellenőrzés: Mivel a kisfilmeket (vagy a prospektust) otthon kell befejezni, az alkotások bemutatására már otthon, a következő tanórán kerül sor. Egyéni alkotásokról van szó, így egységes értékelőlap nincs. A szóbeli értékelésnél érdemes figyelembe venni, hogy az alkotás mennyire szakszerű, informatív, mennyire esztétikus, humoros, illetve mennyire csapatmunka eredménye.

A feladatokat ld. a Mellékletben.

c. Helyszíni kvíz / Tudáspróba

A diákok egyénileg vagy a csoportjaikban megoldanak egy 25 kérdésből álló feleletválasztós tesztet az előkészítő órán és az előző feladatok készítése során szerzett ismereteik alapján.

Előkészület: Csak azt kell eldönteni, hogy a tudáspróbát egyénileg vagy az öt csoport között akarjuk lebonyolítani.

Segédanyag: feladatlap (a tanár számára megoldások is).

A helyszínen: A kiosztott feladatlapokat a diákok kitöltik (amennyiben ezt a feladatot már digitalizálták, akkor az erre létrehozott alkalmazás segítségével online is kitölthető). Fél órát szánunk rá!

Ellenőrzés: A megoldások segítségével helyben és szóban a legérdekesebb, de időhiány esetén a táblázatokat beszédve írásban is lehet (amennyiben a feladatot már digitalizálták, akkor a megoldás kérdésenként, az idő lejártával automatikusan megjelenik, és az alkalmazás az eredményt is számolja).

A feladatlapot ld. a Mellékletben.

Megoldások

1. Melyik ismert dokumentum kiadásának a helyszíne volt Székesfehérvár?

A) Aranybulla	B) Képes Krónika	C) Werbőczy Hármaskönyve	D) A magyar himnusz első kézirata
---------------	------------------	--------------------------	-----------------------------------

2. Mi segítette elő Székesfehérvár fejlődését a középkorban?

A) Duna-parti fekvése.	B) A közeli sóbányák.	C) Itt haladt keresztül a Szentföldre vezető zarándokút vonal.	D) Itt alakult meg az első magyar érsekség.
------------------------	-----------------------	--	---

3. Mettől meddig volt Székesfehérvár török uralom alatt?

A) 1311-től 1490-ig.	B) 1456-tól 1568-ig.	C) 1543-tól 1688-ig.	D) 1609-től 1691-ig.
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

4. Melyik korstílus határozza meg a székesfehérvári belváros mai arculatát a felsoroltak közül?

A) gótika	B) reneszánsz	C) barokk	D) romantika
-----------	---------------	-----------	--------------

5. Melyik az a magyar király a felsoroltak közül, aki nem Székesfehérváron van eltemetve, és ezért nem is szerepel a Romkert téglakerítésének fülkéiben elhelyezett egyik bronzablán sem?

A) Könyves Kálmán	B) III. Béla	C) I. (Nagy) Lajos	D) I. Ferdinánd
-------------------	--------------	--------------------	-----------------

6. Miért vált zarándokhellyé a Koronázó Bazilika Szent László uralkodásától kezdve?

A) Itt avatták szentté Istvánt és Imrét, illetve itt őrizték számos ereklyéjüket.	B) Itt alapította meg Szent László az első magyar bencés kolostort.	C) Itt fakasztott vizet a sziklából Szent László.	D) Ez a város volt Szent Gellért püspöki székhelye.
---	---	---	---

7. Melyik építészeti stílushoz köthető a bazilika 12. század végi formája, amelyet a tapintható makett is szemléltet a Romkertben?

A) román stílus (romanika)	B) gótika	C) reneszánsz	D) barokk
----------------------------	-----------	---------------	-----------

8. Milyen alaprajzú volt a Koronázó Bazilika?

A) egyenlő szárú kereszt alaprajzú	B) szabályos kör alaprajzú	C) egyhajós alaprajzú	D) háromhajós alaprajzú
------------------------------------	----------------------------	-----------------------	-------------------------

9. Melyik uralkodónk kezdte meg a bazilika szentélykörüljárós, kápolnakoszorús, késő gótikus csarnokszentélyének kiépítését, amelynek köszönhetően 30 méterrel nőtt a templom a hossza?

A) IV. Béla	B) I. Károly	C) Hunyadi Mátyás	D) Szapolyai János
-------------	--------------	-------------------	--------------------

10. Mire használták a törökök a Koronázó Bazilika épületét?

A) Közfürdővé alakították.	B) Lőpor- és fegyverraktárként használták.	C) Szultáni nyári rezidenciát alakítottak ki benne.	D) Nem használták semmire, uralmuk alatt végig a keresztény lakosság temploma maradhatott.
----------------------------	--	---	--

11. Melyik tényező nem játszott szerepet a Koronázó Bazilika pusztulásában? Válaszd ki az alábbiak közül az egyetlen hamis állítást!

A) A bazilika köveinek egy részét a kora újkori vár falának javításához használták fel a törökök.	B) Székesfehérvár 1601-es ostroma után aknák és lőpor robbanása rongálta meg a templomot.	C) A bazilika köveinek egy részét a Püspöki Palota építéséhez használták fel.	D) A templom értékes kőfaragványait Bécsbe szállították a császári palota díszítéséhez.
---	---	---	---

12. A szakemberek többségének véleménye szerint melyik középkori uralkodónk érintetlen sírját tárta fel Érdy János régész 1848-ban?

A) Szent László	B) III. Béla	C) II. András	D) I. Károly
-----------------	--------------	---------------	--------------

13. Melyik évre készült el a Középkori Romkert és a Szent István-mauzóleum?

A) 1867	B) 1917	C) 1938	D) 2000
---------	---------	---------	---------

14. Milyen célra készült a Középkori Romkertben látható osszárium?

A) Ebben őrizték a középkorban a koronázási jelvényeket.	B) Ebben alakították ki a középkorban a királyi kincstárat.	C) Ebben helyezték el a bazilika területén feltárt csontleleteket.	D) Ebben őrzik a bazilika területén feltárt értékes középkori kőfaragványokat.
--	---	--	--

15. Feltehetőleg milyen eredetű Szent István kőszarkofágja?

A) Egy 1. századi kelta itatóvályút faragtak át.	B) Egy 4. századi római sírládát faragtak át.	C) Egy 5. századi hun áldozati oltár maradványait használták fel hozzá.	D) Magyarországon kibányászott mészkőtömbből faragták ki a 11. században.
--	---	---	---

16. A szarkofág rövid oldalán látható jelenet arra utal, hogy a sírláda egy szent ereklyetartója lehetett. Melyik ez a jelenet?

A) Egy angyal viszi az elhunyt lelkét a mennybe.	B) Jézus megáldja a szentet.	C) Virágok nyílnak egy kertben.	D) A király csodával gyógyít meg egy béna embert.
--	------------------------------	---------------------------------	---

17. Milyen jelenet nem látható Aba-Novák Vilmos falfestményein Szent István mauzóleumában?

A) István megkoronázása.	B) István és Gizella esküvője.	C) A Szent Jobb kiemelése a sírból.	D) A magyar királyok és kormányzók esküt tesznek a Szent Koronára.
--------------------------	--------------------------------	-------------------------------------	--

18. Milyen, a középkori koronázásokra utaló elemet nem jelenít meg az Országalma díszkút?

A) Magát az országalmát	B) Koronát	C) Jogart	D) Az 1001-es évszámot
-------------------------	------------	-----------	------------------------

19. Mit láthatunk a Szent István-émlékjelen?

A) István arcképét	B) István aláírását	C) István trónszékét	D) István sírhelyét
--------------------	---------------------	----------------------	---------------------

20. Melyik mai épület helyén vagy közvetlen szomszédságában állhatott Géza fejedelem sírkápolnája?

A) A Szent István-mauzóleum helyén.	B) A városháza helyén.	C) A Püspöki Palota helyén.	D) A Szent István-székesegyház helyén.
-------------------------------------	------------------------	-----------------------------	--

21. Milyen szempontból jelentős Wathay Ferenc személye?

A) Ő találta fel a gyufát.	B) Verseinek kódexe fontos történelmi és irodalmi emlék a 17. századra vonatkozóan.	C) Kétszer is sikerrel védte meg Székesfehérvárat az ostromló török túlerővel szemben.	D) Ő ásatta ki a középkori várfalnak azt a részét, amely előtt a szobra látható.
----------------------------	---	--	--

22. Miért csak 1777-ben emelték székesegyházi rangra a Szent István-székesegyházat?

A) Mert ekkor vált használhatatlanná a Koronázó Bazilika.	B) Mert ekkor alapította meg Mária Terézia a székesfehérvári püspökséget.	C) Mert a templom tornyait csak ebben az évben fejezték be.	D) Mert ekkor szállították a Szent Jobb ereklyét a templomba.
---	---	---	---

23. Melyik évszázadban nyerte el a Szent István-székesegyház a mai formáját?

A) A 12. században.	B) A 14. században.	C) A 15. században.	D) A 18. században.
---------------------	---------------------	---------------------	---------------------

24. A Szent István-székesegyház eredetileg gótikus stílusban épült meg. Mi mutatja ezt ma is a bazilika főhomlokzatán?

A) A gótikus kapuzat.	B) A gótikus torony-csúcsok.	C) A gótikus ablaktöre- dékek.	D) A gótikus támpillé- rek.
-----------------------	------------------------------	-----------------------------------	--------------------------------

25. Milyen építészeti elem alkalmazása köthető a Püspöki Palotához?

A) Timpanon (három- szög alakú orom- mező).	B) Gömbkupola.	C) Boltíves támpillé- rek.	D) Színes tetőcserepek által megformált növé- nyi motívumok.
---	----------------	-------------------------------	--

d. Drámapedagógia

A diákok csoportokban egy-egy, a székesfehérvári Koronázó Bazilikához kapcsolódó történelmi eseményt jelenítenek meg dramatikus formában.

Előkészület: A feladatokat a diákoknak akár már az előkészítő órán, de legkésőbb aznap, az utazás kezdetén osszuk ki, hogy készülhessenek! Döntsük el, melyik csoport melyik eseményt kapja! Mivel a jelenetek nagy része többszereplős tömegjelenet, két-három csoport egymással összefogva is előadhat egyet (ez esetben nem kell mind az öt felkínált lehetőséget megjelenítenie az osztálynak). Természetesen a jelenetek előadhatók egy 4-6 fős csoport által is, ez esetben a kevésbé lényeges szerepek el is hagyhatók. Ha a feladatot előre kiadjuk, segíthetünk a csoportoknak eldönteni az előadás formáját (szöveges jelenet, mozgásos jelenet, élőképek), ellenőrizni a szövegeket, illetve elkészíteni az esetleges kellékeket (táblák, jelmezek), de utóbbi semmiképpen sem kötelező.

Segédanyag: feladatlap az eseményekkel és a szerepekkel (digitálisan is megosztható a diákokkal).

A helyszínen: A csoportok külön-külön készülnek fel. Ha alapvetően a helyszínen történnek az előkészületek, akkor a tanári segítségre itt lesz szükség. A csoportok bemutatják egymásnak az alkotásaikat, a többiek kitalálják, melyik eseményről van szó. Attól függően, hogy mennyi helybeni előkészület szükséges, fél–másfél órát vesz igénybe.

Ellenőrzés: Mindenképpen helyben és szóban is kell értékelni. Emeljük ki a történelmi hűséget, a kreativitást és a csapatmunkát!

Pluszfeladat: Mémkészítés

Fakultatív feladat! A diákok egyénileg vagy csoportban mémet készítenek a székesfehérvári Koronázó Bazilikához kapcsolódóan.

Előkészület: nem szükséges, ezt a feladatot csak a helyszínen adjuk ki, ha van érdeklődés.

Segédanyag: feladatkiírás példával gondolatébresztőnek (digitálisan is megosztható).

A helyszínen: ezt a feladatot a helyzettől függően utólag, otthon is elvégezhetik a diákok.

Ellenőrzés: Az elkészült mémeket otthon, a következő tanórán mutatják be a diákok. A szóbeli értékelésnél az intelligenciát, a kreativitást és a humort vegyük figyelembe!

A diákok egyénileg vagy csoportban mémet készíthetnek a székesfehérvári Koronázó Bazilikához kapcsolódóan. Az alábbiakban erre egy példa látható:

 <p>AHMED PASA RUMÉLIAI BEGLERBÉG, 1543</p>	<p>Békén hagyni a székesfehérvári királysírokat, ahogy azt az emberiesség íratlan szabályai kívánják?</p>
	<p>Felnyitni a gonosz lelkű hitetlen gyaurok koporsóit, és kiszedni belőlük mindent, ami pénzzé tehető!</p>

A kiosztandó feladatokat ld. a Mellékletben.

4. Tanórai utófeldolgozás

Ajánlott időtartam: 1 tanóra

Példák a tanórai tevékenységekre:

- A kisfilmek bemutatása, majd értékelése
- Az esetleg elkészült mémek bemutatása és értékelése
- Az esetleg elmaradt értékelések (Tudáspróba, Drámajáték) pótlása

5. Forrásjegyzék

A prezentáció kép- és videóanyaga

1. dia: <https://static.szikm.hu/gallery/cache/1110x800-2/0/40/romkert.jpg>
2. dia: https://www.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_9_nat2020_b/lecke_05_015
3. dia: https://www.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_9_nat2020_b/lecke_05_016
4. dia alaptérképe: https://www.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_10_nat2020_b/lecke_02_005
5. dia: jelen segédanyag készítőjének (Kovácsik Antalnak) a saját képe
6. dia: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/A_Romkert_l%C3%A9gi_felv%C3%A9tele%2C_Sz%C3%A9kesfeh%C3%A9rv%C3%A1r.jpg
7. dia: jelen segédanyag készítőjének (Kovácsik Antalnak) a saját képe
8. dia: A Koronázó Bazilika építészettörténetéhez ajánlott animációs YouTube-videó adatai:
Címe: A székesfehérvári királyi bazilika építészet története 3D-ben. Készítette: Sümegi Gyula, 2021-ben. Ehhez Branczeiz Zsuzsanna rekonstrukciós rajzait használta fel (megjelentek: BRANCZEIZ Zsuzsanna: A székesfehérvári Királyi Bazilika, Székesfehérvár, Székesfehérvári Turisztikai Közhasznú Nonprofit Zrt., 2011. A kötet régész szakértője: BICZÓ Piroska). Felhasználta továbbá SZABÓ Zoltánnak a székesfehérvári királyi bazilika építéstörténetéről írt többkötetes munkáját.
<https://www.youtube.com/watch?v=fdoOesfubTU>
(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)
9. dia, jobb felső kép: jelen segédanyag készítőjének (Kovácsik Antalnak) a saját képe. Bal alsó kép: https://static.szikm.hu/gallery/cache/1110x800-2/0/40/dsc_0005_2.jpg
10. dia: jelen segédanyag készítőjének (Kovácsik Antalnak) a saját képe
11. dia: https://static.szikm.hu/gallery/cache/1110x800-2/0/40/dsc_0005_2.jpg
- 12-22. dia: jelen segédanyag készítőjének (Kovácsik Antalnak) a saját képei
23. dia: <https://turizmus.szekesfehervar.hu/latnivalok/szent-istvan-szekesegyhaz>
A kép közzlése a felhasználási jogokkal rendelkező Székesfehérvári Turisztikai Közhasznú Nonprofit Kft. írásbeli engedélye alapján történt.
- 24-25. dia: jelen segédanyag készítőjének (Kovácsik Antalnak) a saját képei
26. dia: A belinkelt videó az Egy perc Magyarország sorozat keretében, a Vízöntő Alapítvány megbízásából készült. <https://www.youtube.com/watch?v=tXaGA-AhULo>
(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)
28. dia: jelen segédanyag készítőjének (Kovácsik Antalnak) a saját munkája

Az óravázlat témái

Székesfehérvár történelme

<https://albaarchivum.hu/torteneti-osszefoglalo-szekesfehervarrol/>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 16.)

<https://www.szekesfehervar.hu/a-tortenelmi-mult>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

Középkori Romkert, Szent István kőszarkofágja

Az ismertető a Szent István Király Múzeum munkatársai által rendelkezésre bocsátott állapotdokumentáció, illetve építészettörténeti dokumentáció alapján készültek.

Országalma vörösmárvány díszkút

Vódlai József: Fehérvári jog (2010-es bejegyzés)

<https://www.kozterkep.hu/79/orszagalma>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

Szent István-émlékjel

<https://www.feherverneked.hu/hu/reszletek/szent-istvan-emlekjel>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

Wathay Ferenc

ORLOVSZKY Géza – SZILASI László: Ó szelence. Magyar barokk költészet. 2006.

<https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Magyar/55Orlovszky/wathay/index.html>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

Városháza

<https://turizmus.szekesfehervar.hu/latnivalok/varoshaza>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

Szent István-székesegyház

A Magyar Katolikus Lexikon (Főszerk.: dr. DIÓS István. Szerk.: dr. VICZIÁN János. Budapest, Szent István Társulat, 2007. XII. kötet.) „székesfehérvári székesegyház” c. szócikke (749–751. o.).

<https://lexikon.katolikus.hu/S/sz%C3%A9kes-feh%C3%A9rv%C3%A1ri%20sz%C3%A9kesegyh%C3%A1z.html>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

<https://turizmus.szekesfehervar.hu/latnivalok/szent-istvan-szekesegyhaz>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

<https://www.szfvar.katolikus.hu/tortenet/egyhazmegyenk/alapitas>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

Püspöki Palota

A Magyar Katolikus Lexikon (Főszerk.: dr. DIÓS István. Szerk.: dr. VICZIÁN János. Budapest, Szent István Társulat, 2007. XII. kötet.) „székesfehérvári püspöki palota” c. szócikke (747. o.).

<https://lexikon.katolikus.hu/S/sz%C3%A9kes-feh%C3%A9rv%C3%A1ri%20p%C3%BCsp%C3%B6ki%20palota.html>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

<https://turizmus.szekesfehervar.hu/latnivalok/puspoki-palota>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

A drámajáték jelenetei

István szentté avatása

Szent István legendája Hartvik püspöktől

http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/index.php?file=042_055_Hartvik

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

THOROCZKAY Gábor: Az első szentté avatások Magyarországon. Rubicon, 28. évf. 9. szám, 15–17. o.

https://epa.oszk.hu/03100/03122/00017/pdf/EPA03122_rubicon_2017_9_014-017.pdf

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

Hunyadi Mátyás temetésének leírása

SZABÓ Zoltán: A székesfehérvári királyi bazilika építéstörténete II/3. Budapest, Balassi Kiadó, 2021. 99–103. o.

A koronázási szertartás, ill. II. Ulászló koronázásának leírása

SZÖLLÖSSY Csilla – REICH Szabina (szerk.): A Szűz Mária prépostság és temploma. Székesfehérvár, Szent István Király Múzeum, 2016. 10–11. o.

„A magyar királyok koronázása” c. szócikk a Wikipédián (a kapcsolódó rész Bonfini műve alapján íródott).

https://hu.wikipedia.org/wiki/A_magyar_kir%C3%A1lyok_koron%C3%A1z%C3%A1sa

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

II. Ulászló és Candale-i Anna esküvője, Candale-i Anna koronázása

Pierre Choque, a királynőt kísérő herold útinaplója. Ennek vonatkozó idézetét közli GYÖRKÖS Attila: Reneszánsz utazás. Máriabesnyő, Attraktor, 2016. 159–160. o. (Az esküvői szertartáshoz néhány adalék is van ugyanebben a könyvben a 61–62. oldalon.)

<https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/84c3ff5e-41fb-4c46-a77e-824a8b4f9042/content>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

Az Árpád-kori királysír feltárása (1848)

DEMETER Zsófia: Az 1848-as királysír-leletek megtalálásának körülményei és visszhangja Székesfehérvárott. In: CSERMÉNYI Vajk (szerk.): 150 éve történt. III. Béla és Antiochiai Anna sírjának fellelése. A Szent István Király Múzeum közleményei B. sorozat 49. szám. Székesfehérvár, 1999. 25–36. o.

<https://mek.oszk.hu/08800/08852/08852.pdf>

(Utolsó elérés: 2024. 07. 10.)

6. Melléklet

Helyszíni feladatok

Nyomkeresés

Fedezzétek fel a Középkori Romkert és a székesfehérvári belváros emlékműveit, épületeit a térkép és a leírások segítségével!

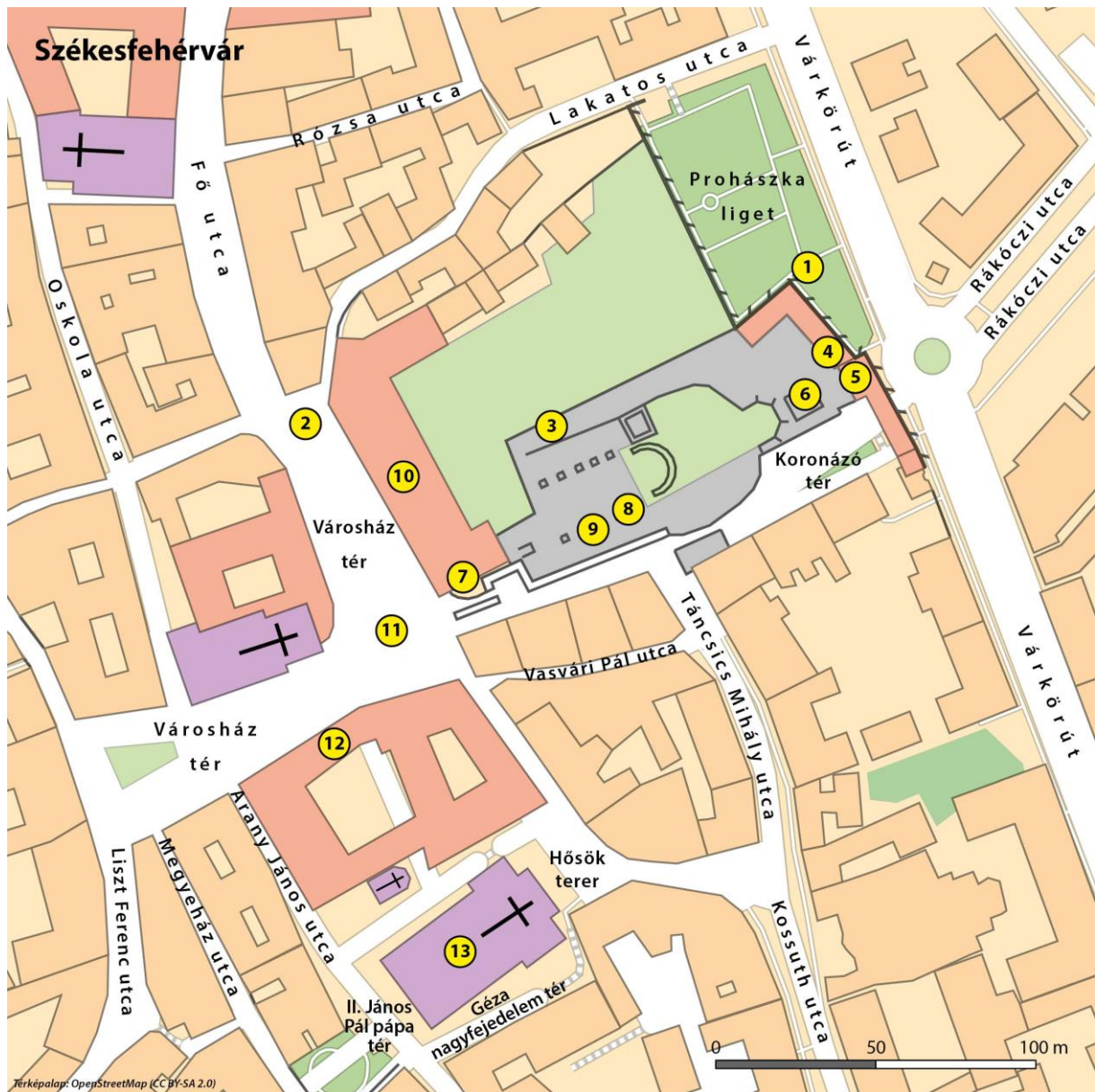
- Alkossatok öt csoportot az előzetesen megbeszéltek szerint! Minden csoport kap egy térképet és egy kitöltendő táblázatot.
- Induljatok el a csoportotokkal különböző irányokba, és keressétek meg a térképen jelölt pontokat!
- Párosítsátok az egyes pontoknál talált épületeket vagy emlékműveket a táblázatban szereplő leírásokkal: írjátok be a táblázatba a helyük sorszámát, és ahol hiányzik, oda az épület/műemlék nevét is!
- Jól figyeljétek meg a helyszíneket, mert a későbbi feladatokban is lesz róluk szó!

Leírás	Épület vagy műemlék neve	Sorszáma a térképen
A Koronázó Bazilika területén feltárt csontmaradványokat őrző sírkamra. Feltehetőleg királyok csontjai is kerültek bele.		
Ez a szobor Székesfehérvár egyik alkapitányát ábrázolja, aki éveket raboskodott török fogságban, amíg végül fogolycsere útján szabadulhatott. A börtönben írt verseinek saját kézzel illusztrált gyűjteménye értékes irodalmi és történelmi emlék. A szobor mögött a középkori várfal egyik maradványa látható.		
Szent István felnőttkort megért fiának valószínűsíthető sírhelye.		
A Középkori Romkert téglakerítésének fülkéiben néhány itt megkoronázott és/vagy eltemetett híresebb magyar király bronztablája látható.		
A középkori eredetű, azóta többször átépített templom jelenleg a székesfehérvári római katolikus egyházmegye főtemploma. Mai barokk formáját a 18. században nyerte el.		
Eredetileg egy 4. századi római sírláda lehetett, amelyet a 11. században átfaragtak. Erre a régészet mai álláspontja szerint azért volt szükség, hogy államalapító királyunk földi maradványaihoz a szentté avatás után ereklyetartóként		

Leírás	Épület vagy műemlék neve	Sorszáma a térképen
szolgáljon. Körben a falakat Aba-Novák Vilmos festményei díszítik.		
Mészkből készült emlékmű, amelyen Szent István király aláírását láthatjuk.		
Ebben a föld alatt kialakított helyiségben látható a legnagyobb kiterjedésben a Koronázó Bazilika eredeti középkori falazata.		
A városi önkormányzatnak a 17-18. században épült, barokk stílusú főépülete.		
A székesfehérvári római katolikus egyházmegye hagyományos reprezentációs központja. A palota 1788 és 1801 között épült copf (klasszicizáló késő barokk) stílusban, a Koronázó Bazilika romjainak felhasználásával.		
Az itt látható makett a Koronázó Bazilika III. Béla kori állapotát mutatja. Meg is lehet tapintani.		
Az egyik magyar koronázási jelvényt megjelenítő köztéri emlékmű.		
A középkori Magyar Királyság időszakából származó egyetlen olyan sírhely, amely bizonyítottan uralkodópárhoz köthető, és amelyet eredeti formájában tárhatott fel régész.		

Képes krónika

A) változat

Készítsetek kisfilmet a Középkori Romkert és a székesfehérvári belváros legfőbb látványosságairól!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább!
- Keressétek fel újra a nyomkereső feladat keretében korábban már megtalált, az alábbiakban felsorolt öt helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal rövid videókat, amelyeken ti és az adott látványosság is látszik!
- Lehetőség szerint mondjatok is róluk néhány fontos információt, vagy éppen meséljete a benetek keltett benyomásról! Használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket!
- Otthon vágjátok össze a felvételeket egy pár (legfeljebb öt) perces videóvá! Vágjatok alá zenét, esetleg feliratozzátok az egyes részeket!

A feldolgozandó látványosságok:

- A Koronázó Bazilika maradványai a Középkori Romkertben (jellemzői, építéstörténete, pusztulása)
- A Szent István-mauzóleum
- Az Országalma (díszkút)
- Wathay Ferenc ülőszobra (ehhez kapcsolódóan Wathay életútja)
- A Szent István-székesegyház

B) változat

Készítsetek kisfilmet a Középkori Romkert vagy a székesfehérvári belváros egyik fontos látványosságáról!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább!
- Keressétek fel a csoportotok számára kijelölt – a nyomkereső feladat keretében korábban már megtalált – helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal rövid videókat, amelyeken ti és az adott látványosság is látszik!
- Lehetőség szerint mondjatok is róla néhány fontos információt, vagy éppen meséljete a benetek keltett benyomásról! Használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket!
- Figyeljetek arra, hogy a megadott szempontokat a videótokban dolgozzátok fel! Emellett dobjátok fel a videót érdekességekkel, vicces elemekkel is!
- Otthon vágjátok össze a felvételeket egy pár (legfeljebb öt) perces videóvá! Vágjátok alá zenét, esetleg feliratozzátok az egyes részeket!

A feldolgozandó látványosságok és feldolgozásuk szempontjai:

1. csoport: A Koronázó Bazilika

- Milyen jelentős események helyszíne volt a bazilika a középkorban?
- Mikor kezdődött el az építése, és mire használták már a befejezése előtt?
- Mikor, milyen lépésekben és milyen építészeti stílusok jegyében zajlottak átépítései, kibővítése?
- Miért és milyen lépésekben indult meg, illetve zajlott le a bazilika pusztulásának folyamata?
- Milyen jelentős régészeti feltárások köthetők a bazilika területéhez?
- Mi tetszik nektek a Középkori Romkertben? Mit tartotok benne érdekesnek?

2. csoport: A Szent István-mauzóleum

- Miből és milyen céllal készült el Szent István kőszarkofágja?
- Milyen benyomást tesz rátok a szarkofág?
- Milyen eseményeket örökítenek meg a mauzóleum falain látható festmények?
- Mi tetszik nektek a festményekben és miért?

3. csoport: Az Országalma (díszkút)

- Mit jelképez az emlékmű?
- Miért épp a feltüntetett három évszám szerepel rajta?
- Mire utal a körbefutó felirat?
- Mi tetszik nektek az emlékműben, mit tartotok benne érdekesnek?

4. csoport: Wathay Ferenc ülőszobra

- Mit fejez ki a szobor?
- Milyen kalandos események köthetők Wathay Ferenc életútjához?
- Miért jelentős történelmi és irodalmi szempontból is Wathay?

- Miért tartjátok érdekesnek Wathay szobrát, illetve életútját?
- Minek a maradványa látható a szobor mögött?

5. csoport: A Szent István-székesegyház

- Mi állt a 10. században a székesegyház helyén?
- Milyen stílusban épült meg eredetileg a templom a középkorban? Milyen nyoma látható ennek ma is a templom homlokzatán?
- Milyen stílushoz köthető az épület mai formája? A templom mely stílusjegyeiből látszik ez? (Külsejét vagy belső terét tekintve.)
- Mikor és miért kapta meg a templom a székesegyházi rangot?
- Mi tetszik nektek az épületben, mit tartotok benne érdekesnek?

C) változat

Készítsetek a Középkori Romkert és a székesfehérvári belváros legfőbb látványosságait bemutató prospektust!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább!
- Keressétek fel újra a nyomkereső feladat keretében korábban már megtalált, az alábbiakban felsorolt öt helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal fotókat, amelyeken ti és az adott látványosság is látszik!
- Otthon rendezzétek a fotókat két A4-es lapra, és írjatok közéjük ismeretterjesztő, ajánló, kedvcsináló rövid szövegeket! Legyen a végeredmény egy szép, nyomtatható kiadvány, amit ti is szívesen kézbe vennétek!
- A szövegek írásához használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket! Az információk mellett írjatok a személyes élményeitekről, benyomásaitokról is!

A feldolgozandó látványosságok:

- A Koronázó Bazilika maradványai a Középkori Romkertben (jellemzői, építéstörténete, pusztulása)
- A Szent István-mauzóleum
- Az Országalma (díszkút)
- Wathay Ferenc ülőszobra (ehhez kapcsolódóan Wathay életútja)
- A Szent István-székesegyház

Helyszíni kvíz / Tudáspróba

Most kiderül, mire emlékeztek a bevezető órán tanultakból és a helyszínen látottakból! Válasszátok ki a helyes megoldást!

1. Melyik ismert dokumentum kiadásának a helyszíne volt Székesfehérvár?

A) Aranybulla	B) Képes Krónika	C) Werbőczy Hármaskönyve	D) A magyar himnusz első kézírata
---------------	------------------	--------------------------	-----------------------------------

2. Mi segítette elő Székesfehérvár fejlődését a középkorban?

A) Duna-parti fekvése.	B) A közeli sóbányák.	C) Itt haladt keresztül a Szentföldre vezető zarándokútvonal.	D) Itt alakult meg az első magyar érsekség.
------------------------	-----------------------	---	---

3. Mettől meddig volt Székesfehérvár török uralom alatt?

A) 1311-től 1490-ig.	B) 1456-tól 1568-ig.	C) 1543-tól 1688-ig.	D) 1609-től 1691-ig.
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

4. Melyik korstílus határozza meg a székesfehérvári belváros mai arculatát a felsoroltak közül?

A) gótika	B) reneszánsz	C) barokk	D) romantika
-----------	---------------	-----------	--------------

5. Melyik az a magyar király a felsoroltak közül, aki nem Székesfehérváron van eltemetve, és ezért nem is szerepel a Romkert téglakerítésének fülkéiben elhelyezett egyik bronzablán sem?

A) Könyves Kálmán	B) III. Béla	C) I. (Nagy) Lajos	D) I. Ferdinánd
-------------------	--------------	--------------------	-----------------

6. Miért vált zarándokhellyé a Koronázó Bazilika Szent László uralkodásától kezdve?

A) Itt avatták szentté Istvánt és Imrét, illetve itt őrizték számos ereklyéjüket.	B) Itt alapította meg Szent László az első magyar bencés kolostort.	C) Itt fakasztott vizet a sziklából Szent László.	D) Ez a város volt Szent Gellért püspöki székhelye.
---	---	---	---

7. Melyik építészeti stílushoz köthető a bazilika 12. század végi formája, amelyet a tapintható makett is szemléltet a Romkertben?

A) román stílus (romanika)	B) gótika	C) reneszánsz	D) barokk
----------------------------	-----------	---------------	-----------

8. Milyen alaprajzú volt a Koronázó Bazilika?

A) egyenlő szárú kereszt alaprajzú	B) szabályos kör alaprajzú	C) egyhajós alaprajzú	D) háromhajós alaprajzú
------------------------------------	----------------------------	-----------------------	-------------------------

9. Melyik uralkodónk kezdte meg a bazilika szentélykörüljárás, kápolnakoszorús, késő gótikus csarnokszentélyének kiépítését, amelynek köszönhetően 30 méterrel nőtt a templom a hossza?

A) IV. Béla	B) I. Károly	C) Hunyadi Mátyás	D) Szapolyai János
-------------	--------------	-------------------	--------------------

10. Mire használták a törökök a Koronázó Bazilika épületét?

A) Közfürdővé alakították.	B) Lőpor- és fegyverraktárként használták.	C) Szultáni nyári rezidenciát alakítottak ki benne.	D) Nem használták semmire, uralmuk alatt végig a keresztény lakosság temploma maradhatott.
----------------------------	--	---	--

11. Melyik tényező nem játszott szerepet a Koronázó Bazilika pusztulásában? Válaszd ki az alábbiak közül az egyetlen hamis állítást!

A) A bazilika köveinek egy részét a kora újkori vár falának javításához használták fel a törökök.	B) Székesfehérvár 1601-es ostroma után aknák és lőpor robbanása rongálta meg a templomot.	C) A bazilika köveinek egy részét a Püspöki Palota építéséhez használták fel.	D) A templom értékes kőfaragványait Bécsbe szállították a császári palota díszítéséhez.
---	---	---	---

12. A szakemberek többségének véleménye szerint melyik középkori uralkodónk érintetlen sírját tárta fel Érdy János régész 1848-ban?

A) Szent László	B) III. Béla	C) II. András	D) I. Károly
-----------------	--------------	---------------	--------------

13. Melyik évre készült el a Középkori Romkert és a Szent István-mauzóleum?

A) 1867	B) 1917	C) 1938	D) 2000
---------	---------	---------	---------

14. Milyen célra készült a Középkori Romkertben látható osszárium?

A) Ebben őrizték a középkorban a koronázási jelvényeket.	B) Ebben alakították ki a középkorban a királyi kincstárat.	C) Ebben helyezték el a bazilika területén feltárt csontleleteket.	D) Ebben őrzik a bazilika területén feltárt értékes középkori kőfaragványokat.
--	---	--	--

15. Feltehetőleg milyen eredetű Szent István kőszarkofágja?

A) Egy 1. századi kelta itatóvályút faragtak át.	B) Egy 4. századi római sírládát faragtak át.	C) Egy 5. századi hun áldozati oltár maradványait használták fel hozzá.	D) Magyarországon kibányászott mészkőtömbből faragták ki a 11. században.
--	---	---	---

16. A szarkofág rövid oldalán látható jelenet arra utal, hogy a sírláda egy szent ereklyetartója lehetett. Melyik ez a jelenet?

A) Egy angyal viszi az elhunyt lelkét a mennybe.	B) Jézus megáldja a szentet.	C) Virágok nyílnak egy kertben.	D) A király csodával gyógyít meg egy béna embert.
--	------------------------------	---------------------------------	---

17. Milyen jelenet nem látható Aba-Novák Vilmos falfestményein Szent István mauzóleumában?

A) István megkoronázása.	B) István és Gizella esküvője.	C) A Szent Jobb kiemelése a sírból.	D) A magyar királyok és kormányzók esküt tesznek a Szent Koronára.
--------------------------	--------------------------------	-------------------------------------	--

18. Milyen, a középkori koronázásokra utaló elemet nem jelenít meg az Országalma díszkút?

A) Magát az országmát	B) Koronát	C) Jogart	D) Az 1001-es évszámot
-----------------------	------------	-----------	------------------------

19. Mit láthatunk a Szent István-émlékjelen?

A) István arcképét	B) István aláírását	C) István trónszékét	D) István sírhelyét
--------------------	---------------------	----------------------	---------------------

20. Melyik mai épület helyén vagy közvetlen szomszédságában állhatott Géza fejedelem sírkápolnája?

A) A Szent István-mauzóleum helyén.	B) A városháza helyén.	C) A Püspöki Palota helyén.	D) A Szent István-székesegyház helyén.
-------------------------------------	------------------------	-----------------------------	--

21. Milyen szempontból jelentős Wathay Ferenc személye?

A) Ő találta fel a gyufát.	B) Verseinek kódexe fontos történelmi és irodalmi emlék a 17. századra vonatkozóan.	C) Kétszer is sikerrel védte meg Székesfehérvárat az ostromló török túlerővel szemben.	D) Ő ásatta ki a középkori várfalnak azt a részét, amely előtt a szobra látható.
----------------------------	---	--	--

22. Miért csak 1777-ben emelték székesegyházi rangra a Szent István-székesegyházat?

A) Mert ekkor vált használhatatlanná a Koronázó Bazilika.	B) Mert ekkor alapította meg Mária Terézia a székesfehérvári püspökséget.	C) Mert a templom tornyait csak ebben az évben fejezték be.	D) Mert ekkor szállították a Szent Jobb ereklyét a templomba.
---	---	---	---

23. Melyik évszázadban nyerte el a Szent István-székesegyház a mai formáját?

A) A 12. században.	B) A 14. században.	C) A 15. században.	D) A 18. században.
---------------------	---------------------	---------------------	---------------------

24. A Szent István-székesegyház eredetileg gótikus stílusban épült meg. Mi mutatja ezt ma is a bazilika főhomlokzatán?

A) A gótikus kapuzat.	B) A gótikus toronycsúcsok.	C) A gótikus ablaktördékek.	D) A gótikus támpillérek.
-----------------------	-----------------------------	-----------------------------	---------------------------

25. Milyen építészeti elem alkalmazása köthető a Püspöki Palotához?

A) Timpanon (háromszög alakú orommező).	B) Gömbkupola.	C) Boltíves támpillérek.	D) Színes tetőcserepek által megformált növényi motívumok.
---	----------------	--------------------------	--

Drámapedagógia

1. csoport: István szentté avatása (1083)

Ebben a feladatban egy, a székesfehérvári Koronázó Bazilikában történt fontos esemény szereplőivé váltok. Játsszátok el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepeket.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: eljátsszátok a cselekményt a szereplők közötti párbeszédekkel? Némajáték, mozgásos jelenet lesz: beszéd nélkül adjátok elő az eseményeket? Élőképet készítetek: beálltok egy vagy több előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket, ha lesznek! Találjátok ki a mozgást, a mozdulatokat, a pózokat! (Ha szöveges jelenetet választotok, az események közötti időbeli ugrásokat táblák felmutatásával jelezhetitek, pl. „három nap múlva”.) Megpróbálhatjátok az öltözékekkel is kifejezni a kor hangulatát. Esetleg készíthettek kellékeket is.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

István szentté avatása (1083)

Hartvik győri püspök István királyról 1100 körül írott legendájában számol be az államalapító uralkodó szentté avatásáról. Művében több szokatlan és csodás elemet is rögzít az eljáráshoz kapcsolódóan.

Az egyházban a szentté avatási folyamat hagyományos eleme volt az elhunyt földi maradványainak kiemelése a sírjából, majd az ereklyék leválasztása után egy új, a kultusz céljaira alkalmasabb sírba helyezése.

Ezzel kapcsolatban Hartvik legendája arról ír, hogy István sírkövét először nem tudták elmozdítani a helyéről, hiába tartott előtte háromnapos böjtöt és imát a szentté avatást kezdeményező László király a ceremóniára meghívott előkelőkkel és közrendűekkel 1083 augusztusában. Ekkor egy köztiszteltben álló bökénysomlyói apáca, Karitász elmondta a királynak, hogy égi kinyilatkoztatást kapott, amely szerint addig nem fogják tudni kiemelni István csontjait a sírból, amíg Salamont, a korábbi királyt, László unokatestvérét ki nem engedik a börtönből. (Salamon és László között korábban trónviszály tört ki.)

Miután Salamon visszanyerte szabadságát, a sírkövet már könnyen el tudták mozdítani. Aznap (aug. 19.) este és éjszaka több csodálatos gyógyulás is történt a sírnál. Egy béna fiú például egy csapásra visszanyerte testi épségét, és odaszaladt az oltárhoz az egybegyűlt tömeg nagy örömeire.

Másnap, augusztus 20-án László király és a püspökök jelenlétében felnyitották a sírt, amelyből a legenda szerint csodálatos, édes illat áradt. A csontokat fehér gyolcsokba szedték, majd a szent hamvait ezüst ereklyetartókban helyezték el.

Szerepek:

László király (a későbbi Szent László): megparancsolja a sírkő eltávolítását. Miután megtudja, hogy ez Salamon kiengedéséig nem lehetséges, utasítja embereit Salamon szabadon bocsátására. Ennek megtörténte után újból parancsot ad a sír felnyitására, majd örvendezik a siker láttán.

Karitás apáca: először a tömegben szemléli a hiábavaló próbálkozásokat a sírkő eltávolítására. Ezután a király elé lépve közli vele, hogy isteni kinyilatkoztatást kapott: amíg Salamon börtönben van, nem lehet eltávolítani a sírkövet. Végül a tömeggel együtt örül, amikor sikerül felnyitni a sírt.

Egy béna fiú: magatehetetlenül hozzák be a sírhoz. Hirtelen felugrik, az oltárhoz rohan, hangosan ujjong a csodálatos gyógyulása miatt.

Szolgák: végrehajtják a király utasításait.

Tömeg: a tömeg tagjai végignézik az eseményeket. Imádkoznak, aggódnak, amikor nem sikerül felnyitni a sírt, örülnek, amikor a fiú meggyógyul, illetve amikor a sírkövet eltávolítják.

2. csoport: Hunyadi Mátyás temetése (1490)

Ebben a feladatban egy, a székesfehérvári Koronázó Bazilikában történt fontos esemény szereplőivé váltok. Játsszátok el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepeket.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: eljátszátok a cselekményt a szereplők közötti párbeszédekkel? Némajáték, mozgásos jelenet lesz: beszéd nélkül adjátok elő az eseményeket? Élőképet készítenek: beálltok egy vagy több előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket, ha lesznek! Találjátok ki a mozgást, a mozdulatokat, a pózokat! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel is kifejezni a kor hangulatát. Esetleg készíthettek kellékeket is.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

Hunyadi Mátyás temetése (1490)

Összesen 15 olyan középkori uralkodónk volt, akit a székesfehérvári Koronázó Bazilikában helyeztek végső nyugalomra. A temetési szertartások közül a fennmaradt források alapján Hunyadi Mátyásét ismerjük a legrészletesebben.

1490. április 5-én Mátyást Bécsben érte a halál. Holttestét hajón szállították Budára, innen pedig szekéren Székesfehérvárra. A temetés napján a nyitott koporsóban felravatalozott királyt előkelő nemesek vitték díszes menettől kísérve Kálmáncsehi Domonkos székesfehérvári prépost házától a Koronázó Bazilikába. A felvonuláson a Mátyás győztes hadjárataihoz köthető királyi zászlókat lengették. Tulajdonképpen ez volt a nagy uralkodó utolsó diadalmenete.

Miután a bazilikába érkeztek, megkezdődött a temetési szertartás. Ennek egy pontján a koporsó mellett álló páncélos vitézek a földre hajították a király kardját és zászlóit, ezzel is kifejezve minden földi dolog mulandóságát.

A gyászmise során az elhunyt uralkodó fia (Corvin János) és számos főembere nyújtott át nagy értékű adományokat (aranykereszteket, drágaköves kelyheket, arany poharakat, gyertyatartókat stb.) a bazilika javára a szertartást végző székesfehérvári prépostnak. Ezzel is szerették volna biztosítani, hogy a templom papsága a jövőben rendszeresen imádkozzon az elhunyt uralkodó lelki üdvéért.

A gyászszertartás utolsó szakaszában Mátyás testét a bazilikában felállított ideiglenes síremlékben helyezték el (mivel a véglegesnek szánt sírhely ekkorra még nem készült el).

Szerepek:

Corvin János: közvetlenül a ravatal mögött halad a temetési menetben. Siratja apját, megrendült vagy gondterhelt arccal vesz részt a szertartáson (előbbit az apja halála miatti fájdalom, utóbbit a saját

trónra lépésének előkészítetlensége okozza). Nagy értékű ajándékot ad át a szertartás során Kálmáncsehi Domonkos prépostnak.

Kálmáncsehi Domonkos: a szertartást végző székesfehérvári prépost. (Természetesen nem kell a teljes gyászmisét eljátszani, hanem annak egy-egy tetszőlegesen választott részletét, amikor pl. a prépost vezeti a közösség imádságát, énekel, felolvassza a misekönyvből, vagy esetleg gyászbeszédet intéz a jelenlévőkhöz – az elhunyt uralkodó tetteinek felemlítése alapján az előadásotok nézői is ráismerhetnek Mátyásra.)

A koporsót vivő főurak/vitézek: vállukon viszik a ravatalt és a király kardját, zászlóit. Siratják az elhunyt uralkodót. A szertartás egy pontján földhöz vágják a király kardját, zászlóit. Sírba teszik a holttestet.

A temetési menetben részt vevő emberek: siratják az elhunytat, követik a szertartás eseményeit.

Hunyadi Mátyás (teste): egy diák is eljátszhatja a szerepet, de készíthettek/hozhattok egy bábut (akár pléddel letakart táskákat) is erre a célra.

3. csoport: II. Ulászló koronázása (1490)

Ebben a feladatban egy, a székesfehérvári Koronázó Bazilikában történt fontos esemény szereplőivé váltok. Játsszátok el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepeket.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: eljátsszátok a cselekményt a szereplők közötti párbeszédekkel? Némajáték, mozgásos jelenet lesz: beszéd nélkül adjátok elő az eseményeket? Élőképet készítenek: beálltok egy vagy több előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket, ha lesznek! Találjátok ki a mozgást, a mozdulatokat, a pózokat! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel is kifejezni a kor hangulatát. Esetleg készíthettek kellékeket is.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk! (Elég, ha az előadás alapján arra rájönnek, hogy egy magyar uralkodó koronázását jelenítettétek meg. Ennek érdekében célszerű lehet mellőzni a korona, mint kellék szerepeltetését a jelenetben, hogy ne legyen túlságosan egyszerű a nézők feladata.)

II. Ulászló koronázása (1490)

Összesen 38 királyunkat koronázták meg Székesfehérváron a Koronázó Bazilikában. Ezek közül a fennmaradt források alapján a legrészletesebben II. Ulászló koronázásának szertartását ismerjük, de feltételezhetően ennek lényegi elemei a többi királyunk koronázásánál is szerepeltek.

Ulászlót 1490 szeptemberében koronázták királlyá a Koronázó Bazilikában. A középkori magyar felfogás szerint az érvényes koronázásnak három feltétele volt: a Szent Koronával, az esztergomi érsek által Székesfehérváron kell történnie. Ulászló koronázásakor azonban az esztergomi érsek (Hunyadi Mátyás feleségének unokaöccse, Estei Hippolit) még kiskorú volt, így Laki Túz Osvát zágrábi püspök vezette a szertartást.

A koronázás napján Ulászló díszes kísérettel érkezett a Koronázó Bazilikába. A szertartás során felekküzdött a törvények és a béke megőrzésére. Ezután a zágrábi püspök megkenté szent olajjal a karját és a vállát.

Ezt követően a király a sekrestyében átöltözött: ekkor adták rá a Szent István kori koronázó palástot is. A templom szentélyébe visszatérve Túz Osvát átadta neki a koronázási kardot, amellyel Ulászló az ország védelmét jelképező erőteljes mozdulattal suhintott egyet a levegőbe, majd visszadugta a hüvelyébe.

Ezután a zágrábi püspök felvette a Szent Koronát a főoltárról, magasba emelte, majd Ulászló fejére helyezte, és kezébe adta a jogart.

Végül püspöktársaival együtt a megkoronázott királyt ünnepélyesen a templomban lévő trónszékre ültették (ez volt az intronizáció).

A szertartás egyházi része a mise befejezésével zárult a székesegyházban.

Szerepek:

II. Ulászló: kíséretével megérkezik a Koronázó Bazilikához. Felesküszik a törvények és a béke megőrzésére. Megkenik a szent olajjal, átöltöztetik koronázási díszbe, suhint a koronázási karddal, visszadugja a hüvelyébe, majd megkoronázzák. Végül ünnepélyesen a trónszékre ültetik.

Laki Túz Osvát zágrábi püspök: vezeti a koronázási szertartást. Felesketi a királyt a törvények és a béke védelmére, megkeni szent olajjal a kezén és a vállán, átadja neki a koronázási kardot. Magasba emeli a Szent Koronát, megkoronázza vele Ulászlót, kezébe adja a jogart, majd ünnepélyesen a trónra ülteti.

(Egyéb püspökök: Segédkeznek az olajjal való megkenésnél, a koronázásnál és a trónra ültetésnél a zágrábi püspöknek.)

(Főurak: a bevonuláskor a koronázási jelvényeket viszik. Részt vesznek a szertartásokon.)

Tömeg: részt vesz a szertartásokon, annak látványosabb pontjain tetszését nyilvánítja.

4. csoport: II. Ulászló és Candale-i Anna esküvője és/vagy a királyné megkoronázása (1502)

Ebben a feladatban egy, a székesfehérvári Koronázó Bazilikában történt fontos esemény szereplőivé váltok. Dönthettek úgy, hogy a címben szereplő mindkét eseményt eljátsszátok, vagy csak az egyiket.

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepeket.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: eljátsszátok a cselekményt a szereplők közötti párbeszédekkel? Némajáték, mozgásos jelenet lesz: beszéd nélkül adjátok elő az eseményeket? Élőképet készítenek: beálltok egy vagy több előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket, ha lesznek! Találjátok ki a mozgást, a mozdulatokat, a pózokat! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel is kifejezni a kor hangulatát. Esetleg készíthettek kellékeket is.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk! (Elég, ha az előadás alapján arra rájönnek, hogy egy királyi esküvőt és/vagy egy királynő koronázását jelenítettétek meg.)

II. Ulászló és Candale-i Anna esküvője és/vagy a királyné megkoronázása (1502)

A székesfehérvári bazilikában koronázták meg számos középkori királynőnket is, illetve esetenként királyi esküvők helyszíne is volt a templom. Ezek közül a fennmaradt források alapján az egyik legjobban dokumentált II. Ulászló és Candale-i Anna esküvője, illetve a királyné koronázása. Mindkét eseményre 1502. szeptember 29-én került sor.

A mise kezdete előtt az egyik mellékkápolnában a király felvette koronáját, majd díszes kísérettel vonult a templom fő terébe. A mise kezdetén két főúr kezébe adta a jogart, illetve az országalmát is. Ezután Ulászló az esküvői szertartás helyére, az oltárhoz lépett. Ekkor vezették oda Candale-i Annát. A királyi párt Bakócz Tamás esztergomi érsek adta össze.

Az esküvő után Annát visszakísérték a helyére, majd a koronázás előtt két püspök vezette újra az oltárhoz. Itt kibontották a haját, felszentelték, majd Bakócz Tamás a fejére helyezte a koronát (a királyné koronázásának joga ugyan hagyományosan a veszprémi püspököt illette, de a veszprémi püspöki szék ekkor nem volt betöltve). Ezután Anna jobbába tették a jogart és baljába az országalmát, majd ismét visszavezették a helyére, és folytatták a szentmisét.

Szerepek:

II. Ulászló király: a jelenet fenti leírásának megfelelően vesz részt a szertartásokon.

Candale-i Anna királyné: a jelenet fenti leírásának megfelelően vesz részt a szertartásokon.

Bakócz Tamás esztergomi érsek: vezeti a szentmisét, az esküvő és a koronázás szertartását. Az esküvői szertartás eljátszása során elegendő csak néhány tipikus, a korszakra is jellemző elem megjelenítése, lehetőleg szöveg nélkül, hogy ne legyen túl egyszerű a jelenet felismerése a nézőknek: pl. a főpap

megáldja a gyűrűket, amelyeket a házasulandó felek egymás ujjára húznak; a házasulandók összefonják kezüket, amelyet a főpap szentelt vízzel hint meg.

(Egyéb püspökök: segédkeznek az érseknek a szertartáson, az oltárhoz vezetik a királynét a koronázás előtt.)

Főurak: a király bevonulásakor a jogart, illetve az országalmát viszik, részt vesznek a szertartásokon, tetszést nyilvánítanak Anna koronázásakor.

Tömeg: részt vesz a szertartásokon, tetszést nyilvánít Anna koronázásakor.

5. csoport: Az egyetlen épségben maradt Árpád-kori királysír feltárása (1848)

Ebben a feladatban egy, a székesfehérvári Koronázó Bazilika területén történt fontos esemény szereplőivé váltok. Játsszátok el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepeket.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: eljátsszátok a cselekményt a szereplők közötti párbeszédekkel? Némajáték, mozgásos jelenet lesz: beszéd nélkül adjátok elő az eseményeket? Élőképet készítenek: beálltok egy vagy több előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket, ha lesznek! Találjátok ki a mozgást, a mozdulatokat, a pózokat! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel is kifejezni a kor hangulatát. Esetleg készíthettek kellékeket is.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

Az egyetlen épségben maradt Árpád-kori királysír feltárása (1848)

1848-ban kútfúrás közben bukkantak egy márványkoporsóra Székesfehérvár belvárosában. December 5-én a koporsót felnyitva a helyi orvosok szakvéleménye alapján egy legalább 600 éve elhunyt, 40 év körüli nő csontvázára bukkantak. Sírjában aranyozott ezüstkoronát és aranyszövetű selyemfátyol darabjait találták. Minthogy ebből valószínűvé vált, hogy a lelet az Árpád-házhoz köthető, a város vezetése Eischl Ede jegyzővel a Nemzeti Múzeumnak küldte el Pestre a sírból kiemelt tárgyakat. A jegyző egyúttal arról is tájékoztatta az illetékeseket, hogy a kibontott sír mellett egy másik is látszik, s ennek feltárására a múzeum egyik országos hírű kutatóját, Érdy Jánost kérték fel.

A régész december 12-én délelőtt 9 órakor a helyi lakosok nagy tömege érdeklődésétől kísérvé nyitotta fel a második kőkoporsót, amelyben egy király csontjai, koronája és egyéb ékszerei feküdtek. A lelet lerajzolása és dokumentációja órákon át tartott, ez alatt sokan ugráltak le a kiásott gödörbe, hogy közelről is láthassák az egykori uralkodó maradványait. A kiemelt tárgyakat a városháza egyik termében tették pár napra közszemlére, majd az egész leletegyüttest Pestre szállították további tanulmányozásra. Nem sokkal később a korabeli tudósok III. Béla és második felesége, Châtillon Anna maradványaiként azonosították őket.

A magyar történelem viszontagságai folytán ezen a síron kívül máig nem maradt fenn egyetlen érintetlen középkori magyar királysír sem, amelyet a modern régészet feltárhatott volna.

Szerepek:

Érdy János régész: feltárja a második sírt és bemutatja, leírja a leleteket az érdeklődő tömeg előtt. Később a leleteket kiállíttatja a városházán.

Hadhalmi Pál, Székesfehérvár polgármestere: elrendeli a talált régiségek szakszerű feltárását, Érdy János bevonását a munkába, majd a leletek Pestre szállítását.

Marbik Mihály székesfehérvári orvos: kollégáival együtt meghatározza az első sírból előkerült csontváz korát, nemét.

Tömeg: izgatottan, érdeklődve van jelen a második sír feltárásánál, közelről is látni akarja a leleteket.

A Középkori Romkert és Székesfehérvár belvárosa

Székesfehérvár története

- Székesfehérvár egyike a legrégebbi magyar városoknak. Alapítása valószínűleg Géza fejedelemhez köthető, aki a mocsarak által védett dombháton alakította ki fejedelmi szálláshelyét.
- Szent István korában már viszonylag népes és kiterjedt település volt, amelyet földből és palánkból épült falak vettek körül. Talán már ekkor (de legkésőbb Orseolo Péter idején) kezdetét vette a kőfalak felépítése is. István kezdte el a prépostság és benne a bazilika építését, valamint létrehozta a város európai színvonalon oktató káptalani iskoláját.
- A város fejlődését nagyban segítette, hogy a középkori királyaink egyik politikai központjává, koronázó- és temetkezőhelyévé vált. Itt haladtak át a Szentföldre vezető zarándokútvonalak és fontos kereskedelmi útvonalak.
- Székesfehérvár valószínűleg III. István királytól (1162–1172) nyerte el kiváltságait (pl. szabad elöljáróválasztás, polgárai számára vámmentesség az egész ország területén.) Ezzel a település jogi értelemben véve is az egyik legelső magyar várossá vált. A fehérvári jog mintaként szolgált számos más középkori magyar város számára.
- A 12. század közepére tehető a latin és vallon telepések (hospesek) nagyobb arányú betelepülése is, akik a nyugati ipari-kereskedelmi kultúra hazai terjesztésében is jelentős szerepet játszottak.
- A város adott otthont a királyi törvényt napok és a középkori országgyűlések jelentős részének. A székesfehérvári törvényt napokon adta ki II. András az Aranybullát 1222-ben.
- Székesfehérvár védelmi képességeit jól jelzi, hogy várát Batu kán hadainak sem sikerült elfoglalniuk a tatárjárás (1241-42) idején.
- A törökök 1543-ban foglalták el Székesfehérvárt, és 145 évig, 1688-ig tartották uralmuk alatt. Ez az egykor virágzó város hanyatlásának korszaka volt.
- Székesfehérvár a török kiűzése után sem nyerte vissza korábbi, országos jelentőségét, bár szabad királyi városi rangját visszakapta (1703).
- Az újjáépítés lassan haladt. A belváros a mai barokk, rokokó és copf arculatát az 1740 és 1840 közötti építkezések során nyerte el.
- A 19. században lebontották a régi várfalak zömét, lecsapolták a környező mocsarakat, és ezzel lehetővé vált a város terjeszkedése, nagyobb mértékű növekedése.
- A II. világháborúban többször is gazdát cserélt Székesfehérvár jelentős emberi és anyagi veszteségeket szenvedett.
- A háborút követően a város gyorsan fejlődött. Gyorsan haladt az újjáépítés, új iparágak költöztek be (pl. Ikarus – buszgyártás; Videoton – rádió- és televíziógyártás). Mára Székesfehérvár százezres nagyvárossá vált.

A Középkori Romkert – a Koronázó Bazilika építéstörténete és pusztulása

- A 11. században a Szentföldre vezető zarándokút mentén felépülő templom 38 magyar király koronázásának és 15 uralkodó temetkezésének a színhelye volt. Előbbiek közé tartozik az ötszörös, 1038 és 1527 között koronázott magyar király, sőt, a történészek egy része szerint maga

Szent István is. Utóbbiak közé tartozik a kerettantervben szereplő uralkodók közül Szent István, Könyves Kálmán, III. Béla, I. Károly, I. (Nagy) Lajos, Hunyadi Mátyás, II. Lajos és Szapolyai János.

- Ezenkívül otthont adott országgyűléseknek, országnagyok tanácskozásainak, királyi esküvőknek és királynék koronázásának is.
- A középkorban itt őrizték a koronaékszereket is.
- A háromhajós bazilika építése feltehetőleg 1018 után, Szent István uralkodása alatt kezdődött, de a király halálakor még nem fejeződött be.
- Ennek ellenére itt temették el Imre herceget és István királyt is.
- A székesfehérvári prépostság jelentősége Szent László korában tovább növekedett, hiszen itt került sor István és Imre szentté avatására, így a templom az ország egyik legfontosabb zarándokhelyévé vált.
- A 12. században a bazilikát román stílusban kibővítették, és megépült a káptalani kerengő is.
- Károly helyreállította az 1327-es tűzvész során megrongálódott templomot, majd a munkálatokat valószínűleg Nagy Lajos folytatta. A templomot gótikus stílusban építtette át, és az épület új oldalkápolnával is bővült, Szent Katalin tiszteletére.
- A 14–15. században további új kápolnák is épültek, és megkezdődtek a főúri temetkezések is. Itt helyezték végső nyugalomra például Ozorai Pipót, aki a 15. század elején újjáépíttette a templom egyik tornyát.
- Hunyadi Mátyás idején újabb jelentős átépítések történtek. Többek között ekkor kezdődött el egy szentélykörüljárós, kápolnakoszorús, késő gótikus csarnokszentély építése. Az épület hossza így 30 méterrel nőtt meg.
- A mohácsi vész után a székesfehérvári prépostság hanyatlásnak indult. 1543-ban a törökök elfoglalták a várost, és kirabolták a templom királysírait.
- 1565-ben a törökök elvették a templomot a lakosságtól, és lőpor-, illetve fegyverraktárként használták.
- 1568-ban a szultán rendeletben engedélyezte a bazilika köveinek felhasználását a várfalak javítására.
- A tizenöt éves háború során, 1601-ben Székesfehérvárt elfoglalták a keresztény (német–magyar) seregek, de ezután néhány nappal robbanás döntötte le a bazilika egyik tornyát és néhány más épületrészt. Feltehetően a törökök által hátrahagyott aknák és lőporkészletek robbantak fel. A várat a török a következő évben visszafoglalta.
- A 17. század végére a kápolnák tetőzetét a sokszori tűzvész, falait az ostromok, robbantások rongálták meg. A templom utolsó maradványainak elbontására a 18. század végén, a Püspöki Palota építésekor került sor (ehhez a romok köveit is felhasználták).
- 1848-ban kútásás közben kerültek elő Árpád-kori királyi temetkezés maradványai az egykori bazilika területén. A feltárás Érdy János régész irányításával fejeződött be. A legvalószínűbb elképzelés szerint III. Béla (+1196) és Antiochiai Anna (+1184) sírhelyét találták meg. Ez a középkori Magyar Királyság időszakából származó egyetlen olyan sírhely, amely bizonyítottan uralkodópárhoz köthető, és amelyet eredeti formájában tárhatott fel régész.
- A koronázótemplom jelenleg látható maradványainak feltárására a 19. század második felétől, több szakaszban került sor.
- A Romkert a Szent István-mauzóleummal és a kőtárral együtt 1938-ban, az államalapító király halálának 900 éves évfordulójára készült el.

- A bazilika területén talált csontleleteket – köztük feltehetőleg királyokét is – egy közös osszáriumba tették. Legtöbbjük sajnos ma már nem azonosítható.

Szent István kőszarkofágja, Szent István-mauzóleum

- A kőszarkofág eredetileg egy 4. századi római sírláda lehetett, ezt faragták át a 11. században.
- Feltehetőleg István szentté avatása időszakában készülhetett, hogy a király földi maradványainak ereklyetartójaként szolgáljon.
- Hosszoldalain változatos növényi díszítőmotívumok láthatók, kerubokkal és rozettákkal.
- A rövidebb oldalt egy angyal alakja díszíti, amint a halott pólyásként ábrázolt lelkét a mennybe viszi.
- A sírláda az 1800-as évek elején kerülhetett elő.
- Ma az 1938-ban elkészült Szent István-mauzóleumban látható. Ennek falait Aba-Novák Vilmos (1894–1941) festőművész alkotásai díszítik.
- A festmények megörökítik Szilveszter pápa álmát, István koronázását, a magyar népet megkeresztelő Szent Gellért alakját, a Szent Jobb kiemelését (Szent László idején), illetve hazahozatalát (Mária Terézia idején). A déli oldalfalon a magyar királyok és kormányzók serege látható, amint esküt tesznek a Szent Koronára.

Az Országalma vörösmárvány díszkút

- Ohmann Béla alkotása 1943-ból, amely a koronázóváros történelmi múltját szimbolizálja (erre utal az országalma, mint koronázási jelvény, valamint a korona is az emlékmű keresztje alatt).
- Az emlékmű másik neve: Fehérvári jog. Ez a székesfehérvári városi jog kitüntetett középkori szerepére is utal.
- Az országalma körül álló oroszlánok az ország címerét, a város címerét, valamint II. András király címerét tartják.
- Alattuk az évszámok: 1001 (István koronázása), 1688 (a város felszabadulása a török uralom alól), 1938 (Szent István halálának 900. évfordulója).
- A körbefutó felirat egy 1237-ben kelt oklevélből való: „LIBERTATES CIVITATI ALBENSI A. S. REGE STEPHANO CONCESSAE”, azaz *Fehérvár szabadságjogait Szent István adományozta.* (A régi hagyomány a város első kiváltságlevelét Szent Istvánhoz köti, a történészek szerint ugyanakkor valószínűbb, hogy Székesfehérvár először III. Istvántól nyert el városi előjogokat.)

A Szent István-emlékjel

- 2015-ben átadott, mészkőből készült emlékmű a Városház tér kőburkolatába mélyesztve, amelyen Szent István király aláírását láthatjuk.
- A latin felirat: „Signum dom Stephani incliti regis”. Jelentése: *István úr, a kiváló király jele.*
- Az emlékmű célja, hogy minden belvárosi járókelőt emlékeztessen rá: Szent István városában vannak.

Wathay Ferenc szobra

- A várfal maradványánál látható ülőszobor a kalandos életű Wathay Ferenc (1568–1609 után) székesfehérvári alkapitánynak állít emléket.
- A dunántúli kismemes, végvári vitéz Székesfehérvár 1602-es elestekor került török fogságba.

- Isztambulba szállították. Útközben többször megszökött, egyszer majdnem el is érte Erdély határát, de végül mindig újra elfogták.
- Mivel magas váltságdíjat reméltek érte, fő rabként tartották fogva a „Fekete toronyban” (Isztambul).
- Családjának és jóakaróinak csak 1607-ben sikerült nagy összeggel kiváltani.
- Ezután Győrben szolgált, majd utolsó információnk róla, hogy 1609-ben Csesznek várkapitányaként szolgált.
- Verseinek saját kézzel írt és festett gyűjteménye a Wathay-kódex. A kézirat összeállítását még a fogságban kezdte, de valószínűleg a szabadulása után fejezte be. A Wathay-kódexet rendkívül értékes irodalmi és történelmi emlékként tartjuk ma számon, mely jól szemlélteti a korabeli végvári vitézek életét.

A városháza

- A két épületből álló épülettömb jobb oldali szárnyát már a 17. század végén városházaként használták.
- Ma is látható barokk külsejét a 18. század elején nyerte el.
- Kapuzatát korinthuszi oszlopok, Iustitia (igazságosság) és Prudentia (okosság) allegorikus szobrai, illetve egy hullámos ívű kőerkély díszíti.
- 1935–38 között alakult ki a több épületből álló tömb. Ekkor kapcsolták függőfolyosóval a városháza épületéhez a copf stílusú Zichy-palota kibővített tömbjét.

A Szent István-székesegyház

- A székesegyház dombja a város történelmi magva.
- Itt állhatott Géza fejedelem sírkápolnája, majd a város középkori gótikus temploma, amelyet a törökök dzsáminak használtak.
- Az épületet a 18. század közepén renoválták és átépítették, ekkor nyerte el mai barokk formáját.
- Ennek néhány jellegzetes stílusjegye például: hagymasisakos tornyok, a homlokzaton helyenként az íves-hullámos vonalvezetés, a puttók a főbejárat felett.
- Belső terében még több barokk stílusjegy megfigyelhető (monumentalitás, gazdag díszítettség, aranyozott formák stb.).
- 1777-ben Mária Terézia a szinte irányíthatatlan méretű veszprémi püspökség feldarabolása mellett döntött. Így jött létre annak keleti részéből – a pápa egyetértésével – a székesfehérvári püspökség. Ekkor emelkedett a templom székesegyházi rangra.
- Az 1936-37-es restauráláskor kerültek napvilágra a főhomlokzaton a tornyok közepén látható középkori eredetű gótikus ablakok.

A Püspöki Palota

- 1788-ban kezdődött el az új székesfehérvári egyházmegye központjának, a Püspöki Palotának az építése, amely végül 1801-ben fejeződött be. Ehhez felhasználták a Koronázó Bazilika romjait is.
- A palota copf (klasszicizáló késő barokk) stílusú. Ez a stílusirányzat a letisztultabb, áttekinthetőbb formákat kedveli (ellentétben az érett barokkal).
- Az épület megjelenését a timpanonnal koronázott háromtengelyes középrizalit uralja.
- A timpanonban Milassin Józsefnek, az egyházmegye második püspökének a barokk címere látható.